

ס פ ר

הדורות מראש

מ א ת

אברהם זילבער

ניו יארק — תשי"ז

דפוס "סיני", ניו יארק

211 איסט בראדוועי

ניו יארק, נ. י.

מתתיהו ב"י כה"ג חשמונאי ובניו. והנה חז"ל משבחים מעשיהם, ושמותם אינם מזכירים, והלוא יוחנן כה"ג בנו של שמעון זה לבסוף נעשה צדוקי, וחז"ל מזכירים אותו פעמים רבות, ואת האב שמעון שהיה צדיק מתחילה ועד סוף אינם מזכירים. ועוד, מדוע לא מנה ר' יוחנן את יונתן ואת שמעון בין שאר כה"ג כשרים ששימשו יותר משנה אחת? אלו הן התמהוות היותר בולטות, ויש להוסיף עליהן כהנה וכהנה, ועתה נבאר ונבהר הדברים בע"ה.

אמנם להבין השתלשלות הדברים, איך ומדוע הביאו המתיונים גזרת שמד על ישראל, עלינו לספר בקיצור דרכי וחיי אבותינו בארץ יהודה מימי אנכנה"ג ועד ימי השמד.

אנכנה"ג היו ראשי ומנהיגי העם משך תקופה גדולה בתחילת בית שני, עד מות הכהן הגדול שמעון הצדיק, וכולם קידשו את חייהם לטובת עמם אשר אהבו אהבה בלי מצרים, ונטעו ושתלו בלב העם מדות טובות ונעלות: אהבת המקום ואהבת הבריות, אהבת התורה ודרכיה דרכי נועם, אהבת האמת והשלום הצדק והיושר וטהרת חיי המשפחה, ולהסתפק במה שיש לו ולהתרחק מכל מידה מגונה וכו', וכו', כל הימים אשר אנכנה"ג היו מנהיגי העם היה חיי כל ישראל ערבים ושלוים, הסגנים והחזורים ואילי הכסף לא הכבידו עוד את עולם על דלת העם, כי הם — אנכנה"ג — עמדו על המשמר להציל עשוק מיד עושקו ופחדם נפל על כל עושה עול, הם היו בעלי רוח נמוכה ונפש שפלה ולא שאפו לשלטון ומשלו בצדק וביושר וגם כל הפקידות מסרו ליד אנשי אמת יראי ה' דורשי טובת העם. לא היו ימים טובים ארוכים לישראל כימי אנכנה"ג. כל איש ישב בטח בביתו ותחת גפנו ותאנתו — חוץ מבשעת מלחמת עכו"ם וע"ז בשביל כיבוש א"י אשר יצא לה שם בגויים, כי ארץ מבורכת היא ויושביה אנשי מדות טובות ואוהבי שלום — והעם ראה וידע כי האנשים האלה שלמים הם בתכלית השלמות, והם קדושים וטהורים ואת מלאכתם באמונה ותבונה הם עושים, וכל מעשיהם לשם שמים להטיב בזה ובבא לעמם, וע"כ לא הרהרו אחרי מידותיהם, וקיימו היהודים עליהם ועל זרעם את כל תקנותיהם וגזירותיהם של אנכנה"ג, כגון: איסור שבות בשבת ויו"ט ותפילות וברכות וכדומה, את הכל קיבלו עליהם בציבור וביחיד בארץ ובגולה ולא מיראה כי אם מאהבה וברצון, כי לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחם הקדושה השפיעו על העם, ועשיר ועני כולם שמעו בקולם ולא סרו מדבריהם ימין ושמאול, ולא למדו ממעשיהם הרעים של היונים היושבים בערים הסמוכות הרודפים אחר תאוות בשרים והברק החיצוני, ובני ישראל התרחקו מדרכיהם ומן המותרות וחמדות ותאוות המשברים גופו של אדם ושל גוי יחד, ושמרו בני ישראל את אמונתם למלך ולכהן המושל בעצת אנכנה"ג, והיו תמימים עם ה' ועם אדם ויפרו וירבו ויעצמו, וברכת ה' היתה מצויה בכל מעשה ידיהם. ככה התנהגו עד ימי יוסף בן טוביה החוכר הידוע.

הדבר ידוע, כי מימי יוסף בן טוביה ואנשיו עושי דברו הותחלה ההתיונות בארץ יהודה. כי עד ימיו היה חי כל העם, גם העשירים שבהם, חיי מוסר ולא בקשו להם מותרות ותפנוקים תאוות ותענוגים ועשו הישר והטוב ככל אשר יורו אותם חכמי התורה והכהן המושל מבית יהושע ב"י. אמנם משנעשה יוסף בן טוביה לחוכר המסים מיד מלך מצרים, על כל הארצות אשר מנחל מצרים ועד ארם בית רחוב, והוא ואנשיו עשו עושר גדול מאד, מאז לא הסתפקו אילי כסף הללו בחיי מוסר וחיים הפשוטים של בני יהודה וביקשו להם מותרות ותאוות בשר ותענוגות בני אדם למלא תאוות לבם כדרכי היונים בימים ההם וגם אחרי כן, ואז התחילו לפרוק מעליהם עול תורה ומצוות, עד שיוסף בן טוביה בהיותו במצרים התאהב בבת אל נכר, ואנשיו עושה דברו, חוכריו ומוכסיו ושלוחיו אשר היה להם משא ומתן עם השרים היונים, למדו מעשיהם וחקו את מנהגיהם ועברו על כל איסורים שבתורה בבתיהם ובערי היונים, ורק בערי יהודה בפרהסיא מנעו עצמן מן התועבות, כי אף שיצאו לתרבות רעה, אבל גידולם וחינוכם היה על ברכי התורה והמוסר ועדיין נשארה בהם לחלוחית של דרך ארץ כלפי קדשי העם, אבל בניהם של החוכרים והמוכסים העשירים, הם כבר גודלו על ברכי תרבות היונים, התחברו עמהם, אכלו זבתיהם ושתו יין משתייהם, ומימי ילדותם ראו שכל איסורים שבתורה מותרים בבית אבותם, כי אבותיהם לא היו תלויים בדעת הכהן המושל והבי"ד רק ביוסף בן טוביה אשר משרתו על כל הארצות מסביב באה לו ישר מיד מלך מצרים, וגם אלפיים איש אנשי חיל שם המלך למשמעת יוסף, ע"כ היו אנשיו בטוחים בו שהוא יגן עליהם נגד כל, וברבות הימים גדלה גם השפעת האנשים הללו עד שלא היו מתייראים מן הכה"ג המושל והבי"ד, (ולא עברו בפרהסיא בגדלם מפני חינוכם בקטנם כנ"ל), אבל הבנים כבר היו מוכנים לעבור גם בפרהסיא אלא שלדאבון לבם כבש מלך סוריא מיד מצרים את ארץ יהודה, ועי"ז תשש כחם, כי היו חשודים בעיני מלך סוריא שהם אוהבי מלך מצרים, כי על ידו בא להם גדלם ועשירותם, ולעומת זה הטו מלכי סוריא, אנטיוך הגדול, ובנו סיליקוס, חסד לעם יהודה, ובפרט לחכמי התורה, בידעם את ישרת לבם ונאמנותם. לבני החוכרים והמוכסין נשארה להם עשירותם הגדולה ותאוותם לחיות חיי הוללות כאשר הורגלו בה מקטנותם, ועתה מפחד בי"ד הגדול והכהן המושל היו צריכים להזהר מלעבור בפרהסיא, וע"כ התאמצו בכל כחם להשיג שלטון ישר מיד המלך, כדי שלא יהא כח בי"ד יפה להענישם על עבירות שבפרהסיא, אבל בימי אנטיוך וסיליקוס לא עלתה בידם, כנ"ל.

מלכי סוריא היו נצרכים מאד לממון כדי לשלם את הסכום העצום אשר ממשלת רומא הטילה על אנטיוך הגדול ועי"ז באה שעת הכושר לבני המוכסין העשירים אשר מגמתם היתה ללכת בדרכי היונים בפרהסיא. בשנת קל"ז ליונים הוכרז הכה"ג חוניו ללכת לאנטיוכיא בירת סוריא, ובעודו שם הומת המלך סיליקוס, ועל כסאו עלה אחיו אנטיוכוס אפיפנס רשע

עריץ, בליעל, בעל מידות מגונות ורודף אחר הממון עד בלי די, אליו באו המוכסין העשירים שהיו יוצאים ונכנסים בבית השרים היונים והשתתפו בתענוגותיהם, ובהשתדלות השרים הללו הציעו לאנטיוכוס, שהיהודים ישלמו לו מס יותר מאשר שלמו לו עד אז, ובשכר זה, יתן להם "חופש הדת", כלומר הרוצה להתנהג עפ"י דת משה וישראל הרשות בידו, אבל גם מי שרוצה להתנהג עפ"י חוקי ומנהגי היונים תהי' הרשות בידו (עיין חש"ב ד' י') ולא יהי' להבי"ד כח להענישו על זה, וכדי להגן בעדם מפני הבי"ד ימנה המלך אחד מבעלי בריתם למושל על יהודה, והוא: יושעדיזון אחי הכה"ג חוניו, והדבר הזה לא ירע בעיני עם יהודה, כי הכה"ג חוניו אשר בדיני ישראל נתמנה על כל ימי חייו, ישאר גם הלאה הכה"ג במקדש, אמנם משרת המושל קיבל חוניו מיד מלך סוריא ועתה המלך החדש נותן אותה לאחיו, וגם הסבירו לו שעם יהודה ברובו רוצה להיות עם אחד עם היונים, אלא שהכה"ג ובעלי בריתו החסידים המועטים כופים את העם לחיות עפ"י חוקי התורה, אבל אם ינתן להם "חופש הדת", יקבלו היהודים עליהם בחפץ לב את מנהגי היונים ויהיו עמהם לעם אחד. (עיין חש"ב ד' י') ותראה כי יזון הניא את לבב העם, מדעתו, אבל אנטיוכוס לא נתן אז עדיין רשות להכריחם ללכת בדרכי היונים.)

אנטיוכוס נתפתה, ונתרצה לדבריהם, ראשית, מפני הסכום העצום, והשנית, כי היה טוב בעיניו לזון את ישראל ברצון ולא באונס, ומינה את יזון למושל, ונתן "חופש הדת" לעם יהודה, ועפ"י אותו רשיון בנה יזון בתי משחק ותאטר בירושלים כדרך היונים. משרת הכה"ג במקדש נשארה בידי חוניו, כי בדברים הפנימיים לא רצה אנטיוכוס להתערב עדיין, אבל עיכב אותו באנטיוכיא עד אשר יתחזק יזון בממשלתו, כי ידע את השפעתו הגדולה של חוניו על עם יהודה. מעתה קיבל יזון המושל את התואר כה"ג, אשר בתואר זה קראו לכל מושלי יהודה, זה דורות רבים, אבל הוא לא שימש וגם לא רצה לשמש בכה"ג במקדש ה' — כי כפר באלקי ישראל ושלח זבחים לאליל צור — וגם היהודים לא רצו שעוכר ישראל יכנס לפני ולפנים לכפר עליהם, שהרי משנה שלמה שנינו סוף מנחות "כהן ששימש בבית חוניו לא ישימש במקדש שבירושלים ואין צריך לומר לדבר אחר", דהיינו אם עבד ע"ז. אבל במקדש ה' עבדו כהנים כשרים ובראשם כהן כשר שנכנס לפני ולפנים, כי לא ניתן רשות ליזון מאת המלך להכריח את ישראל לעבור על התורה, ואף שמקצת כהנים עזבו את עבודתם, אבל רובם נשארו כשרים. יזון מינה שרים לעבודת המלך מחבריו המתיונים, והמתיונים נשאו ראש כי עפ"י "חופש דת" החדש יכלו עתה להתבולל בדרכי יון באפיקורין ואין איש מוחה בידם. המתיונים אשר גם בבית אבותם לא ראו יהדות ומעולם לא למדו תורה, הם לא האמינו בשכר ועונש ואמרו לית דין ולית דיין, ומכיון שאין עתידים ליתן דין וחשבון על מעשיהם, ומוראה של ב"ד הסיר "חופש הדת" מעליהם, ע"כ הותרה הרצועה ועברו על כל עבירות שבתורה גם בפרהסיא, וגם עבדו ע"ז, ולא מפני

שהאמינו בכוחם של אלילי יון, אלא מפני שכך היה הנימוס (מאד"ע בלע"ז) בין שרי מלך יון.

אמנם מן "החופש הדת" החדש לא "נהנו" רק המתיונים אשר גם עד אז מאסו בכל קדשי ישראל ורדפו אחרי מותרות ותענוגים אסורים, אלא שעד עתה בביתם ובערי היונים, ועתה עפ"י רשיון מלך סוריא היו חפשים לעשות רצונם בערי יהודה ובחוצות ירושלים. והנגררים אחרי המתיונים היה מספרם קטן מאד, כי העם בכללו, רוב מנינו ורוב בנינו היה נאמן לה' ולתורתו. והעם הביט על המתיונים כעל חבר בוגדים, מסיתים ומדיחים, והתאמץ בכל כוחו להסיר את המגפה מעל ישראל, בראותם כי נמצאו אנשים חלשי הרוח אשר נלכדו בשחיתותם. ראשי העם החרדים לדבר ה', רצו לקדם את פני הרעה, בטרם יפלו רבים ברשת המתיונים, ויצעקו אל אנטיוכוס לבטל חופש דת כזה אשר הביא עדת מסיתים על שלומי אמוני ישראל, ודרשו שכל מי שרוצה לחיות ולהתנהג עפ"י דרכי היונים, יתישב בערי היונים, אבל לא בערי היהודים ובירושלים.

המתיונים ראו שטעה, כי העם רובו ככולו לא די שלא חפץ בהתיונות כלל וכלל, אלא גם עמדו על נפשם ומחאתם הגיע עד המלך, ואם המלך יחזיר את חופש הדת האמיתי ליושנו, אז גם הם יהיו משועבדים להבי"ד הגדול, ונגד אפשרות כזו נלחמו בכל עוז, וממש בנפשם היה הדבר, על כן החליטו לאנס את העם להכריחם לעבור על התורה, ולהתנהג עפ"י חוקי יון, עד אשר רוב העם יתנהג כדרכם, ואלצו את יוזן שהוא בכח שלטונו והשרים אשר אתו ירדפו את החרדים לדבר ה' אבל באופן שלא יהיה הדבר בולט שבשביל עניני הדת הוא רודף אותם, אלא שבכל פעם יוכל להתנצל לפני המלך, שהגרדפים היו אשמים בדבר מלכות. יוזן לא שמע להם כי לפי דעתו, אם יעבור זמן מה, לאט לאט יתבולל העם בין היונים, אבל הוא בעצמו היה ירא לעבור על החוק הניתן מאת המלך ולא נתן רשות להכריח את העם.

המתיונים ביקשו להם איש אשר כלבבם, אשר ימשול על יהודה ביד חזקה ולא יחות מפני כל, וכשאנטיוכוס הוצרך עוד הפעם לממון — והוא הוצרך לזה תמיד בכל עת — אז הבטיחו לשלם לו סכום עוד יותר גדול, ועי"ז עלתה בידם לפעול אצל אנטיוכוס להסיר את יוזן ולמנה על מקומו את מניליוס למושל על יהודה.

מניליוס היה משבט בנימין, והיה רשע גמור, מואס בכל קדשי ישראל וגם עבד עבודה זרה בפרהסיא, ומעולם לא עבד במקדש ה', וגם הכהנים והעם לא היו נותנים לאיש זר, אשר לא מזרע אהרן, וגם זובח לאילילים, להקרב אל המזבח ובפרט לכנס לפני ולפנים (והרי הורדוס שהיה מלך אדיר, ושלטונו של מניליוס היה כאין מול שלטונו של הורדוס, והוא גם נשא לו לאשה את מרים מבית חשמונאים, כדי להכשיר את מלכותו, ואעפ"כ לא נועז לקרב אל המזבח, כי ידע כי על דבר זה יתקומם כל העם, ועיין להלן אות). מניליוס היה המושל על

יהודה אשר באותה תקופה ולפניה ולאחריה היה מתואר בשם כהן גדול. יוזן ואנשיו נלחמו במניליוס, אבל זה האחרון נצח ויוזן ברח לארץ עמון, כמורד במלך סוריא.

מניליוס התחיל תומ"י לרדוף באף וחימה את כל העם החרד לדבר ה' ואף שהדבר היה נגד ציווי המלך עפ"י "חופש הדת", אבל הוא היה חכם להרע, ועשה את מעשהו בערמה, שמפני חשד של מרד במלך, הוא רודף אותם, וחוז' מזה הוא כבר ידע היטב את טיב אנטיוכוס, שגם הוא נתכוון לאותו דבר, דהיינו ליון את ישראל, אלא שהוא לא רצה שהדבר יקרא על שמו.

אבל כל זה לא הועיל לו למניליוס, ולבעלי בריתו המתיונים, כי העם סבל את הרדיפות ולא עבר על מצוות ה' ועדיין לא היה למניליוס עוז ושלטון להעניש את העם על שמרו את התורה.

מניליוס הבטיח לשלם למלך סכום גדול יותר מכפי יכולתו, חבריו המתיונים היו נדיבים בפה וכילים ביד, ואז יעצו לו למכור את כלי השרת היקרים אשר במקדש, מניליוס שמע לעצתם ומכר יד על יד את כלי המקדש כדי להמציא את הסכום שהבטיח למלך, וגם נתכוון לבטל עי"ז את העבודה במקדש, מרכז הדת והקדושה אשר משם יצאה השפעה על כל ישראל, מניליוס לקח רק את הכלים אשר גם מבלעדם היה אפשר לעשות עבודת יום יום במקדש, כי לבטל לגמרי את העבודה במקדש היה ירא מחמת העם וגם מחמת המלך.

אמנם גם ע"י מכירת מקצת כלי בית ה' לא היה ביכולתו לשלם את הסכום אשר הבטיח. אנטיוכוס הסיר אותו מעל כנו, ועפ"י המתיונים שהיו קרובים לחצר המלך, כי לקחו חלק בשעשועי השרים היונים, מינה את אחיו ליוזימכוס למושל על יהודה, ומעתה היה גם הוא נקרא בשם כה"ג כנ"ל.

ליוזימכוס לא היה נופל מאחיו ברשעתו ובשנאתו אל כל קדשי ישראל, וגם עבד אלילים בפרהסיא, ומכר גם הוא את הכלים אשר במקדש, כדי להמציא ממחרים את הסכום אשר הבטיח למלך, וגם כדי לבטל את העבודה שבמקדש אשר מאס בה בכל לבו.

בגודל שנאתו לעבודה שבמקדש קלקל את השורה ומכר גם הכלים הנצרכים לעבודת יום יום, (חש"ב ד' נ"א "ויקהלו עליו כל העדה כי כמעט נעדר כל כלי יקר מבית אלקים"), וירא כל העם כי נגד ציווי המלך המפורש הוא רוצה להשבית את העבודה בבית ה', ויחר אפם, והכהנים והעם העומדים בעזרה קמו עליו ועל שלשת אלפים אנשיו המזוינים, ויהרגו את הבליעל הבוגד.

המתיונים מיהרו להגיד למלך כי היהודים שומרי התורה מרדו בו, כי הרגו את המושל אשר הקים המלך עליהם, את אשר עשו היהודים הודיעו, ואת אשר עשה ליוזימכוס ליהודים לא הודיעו למלך. אמנם גם העם שלח שלשה זקנים אל אנטיוכוס להודיעו מהנעשה, ולהאשים את המתיונים ואת מניליוס — אשר

בעצתו גזל לזיומכוס את כלי המקדש — אבל אנטיוכוס הצדיק את מניליוס ואת המתיונים, ודן למיתה את ג' הזקנים.

המתיונים ראו שעל כל דבר פשע ורשע אשר יעשו לשומרי התורה, יסכים אנטיוכוס הרשע, כי גם הוא רוצה ליון את ישראל, ויהי כבוא אנטיוכוס לירושלים, הסיתו אותו המתיונים לבטל את חופש הדת הניתן בראשית מלכותו, כי רוב עם יהודה כבר התיון ברצון, ורק עקשנים אחדים נותרו נאמנים לתורה ולמצוות, ובכן ביקשו ממנו להכריח את היהודים המועטים שומרי התורה לקבל עליהם להיות חיים עפ"י דתי ומנהגי כל העמים אשר במלכות אנטיוכוס. הוא שמע לדבריהם, ואז ביטל עבודת ה' במקדש, והעמיד צלם בהיכל וציוה לעבוד לאילילי יון, וגזר מיתה על המילה ועל השבת ושאר גזרות השמד "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך".

נגד גזרות השמד התקומם העם ובראשם הכהנים הקדושים מתתיהו בן יוחנן ובניו, ונלחמו בחיל הסורים ובמתיונים היהודים, ונצחו המועטים את הרבים פעם אחר פעם, וטיהרו את המקדש, וקבעו שמונת ימי חנוכה, והחזירו את עבודת ה' במקדש, והשיבו את הכהנים לעבודתם, ובראשם כהן גדול כשר כימי עולם וכשנים קדמוניות, ואת הכה"ג מינו רק לפי שעה עד אשר הכה"ג "הראשון" יחזור לעבודתו, כי אותו "הראשון" היה עדיין בחיים ובארץ ישראל, אלא שבשעת המלחמה וגם קודם לכן, היה נחבא, כי ברח מחמת המתיונים שונאי נפשו. הכה"ג הזה "הראשון" היה חוניו בן חוניו, אשר בעת חוניו האב נסע לאנטיוכוס להתיצב לפני המלך, שימש חוניו הבן תחתיו.

כבר אמרנו למעלה, שמניליוס מעולם לא שימש במקדש בכה"ג, והיה נקרא בשם כה"ג, כי זה היה תואר המושל על יהודה מטעם המלך, אמנם מפני שהעוסקים בדברי ימי אותה תקופה, כולם כתבו שיוון ומניליוס וליזימכוס ואחריהם אלקימוס שימשו בכה"ג במקדש, ויש אשר כתב, שגם אחר נצחון החשמונאים נשאר מניליוס הכה"ג במקדש ה', והוא מקשה, מדוע לא מינו את יהודה בן מתתיהו לכה"ג והוא גם מתרץ שעפ"י הלכה נשאר מניליוס לכה"ג, שמכיון ששימש פ"א בח' בגדים הרי נשאר בכהונתו כל ימי חייו, והנה הדברים הללו הם נגד השכל וההגיון ונגד ההלכה, ודבריו בטלים מראשם לסופם, כי גם אם נקבל שמניליוס שימש בכה"ג במקדש עפ"י מינוי המלך, אבל הכל מודים שהוא שפך דם נפשות צדיקים לאלפים ולרבבות, והרג את מי שמל את בנו, ואת מי ששמר את השבת ואת מי שלא פלח לאילילי יון, והוא עבד ע"ז בפרהסיא, והחשמונאים נלחמו עם הפושעים, כדי להעביר גלולים ועובדיהם מן הארץ, ואיך תעלה על הדעת שאחרי כל המלחמות והנצחונות לא נגעו לרעה במניליוס ראש הרשעים, ולא עוד אלא הוא נכנס לפני ולפנים לכפר על ישראל, וקרא צווח: "מעם מזבחי תקחנו למות", ומשנה שלמה שנינו (סוף מנחות) "ואין צריך לומר לדבר אחד", וחזן מזה מפורש בחש"א ד' מ"ב "ויבחר מן הכהנים אשר לא הוטמאו ואשר לא עזבו את ברית

אלקיהם", ולפי דרכינו אין כאן לא קושיא ולא תירוץ, כי מתחילה עובד ע"ז היה מניליוס וע"כ מינה אותו אנטיוכוס בעצת המתיונים למושל על יהודה, ומעולם לא שימש במקדש בכה"ג לא לפני המלחמה, ומכש"כ לא לאחריה, וכשנצחו החשמונאים, ברח עם הסורים לאנטיוכיא.

שוב באו הסורים פעמים רבות בחיל עצום ליהודה, והיהודים ובראשם יהודה בן מתתיהו נלחמו בהם ובמתיונים, ובחמלת ה' עליהם נצחו בכל פעם את כל הטמאים הרבים, ואנטיוכוס הרשע מת מיתה משונה, אבל גזרותיו — גזרת מיתה על מקיימי התורה — נשארו בתקפן גם אחר מותו, ועדיין החשמונאים נלחמו להכרית הפושעים מן הארץ. וכבר שמו מצור על המצודה אשר בירושלים, קן הגילולים ועובדיהם, ויברחו מתיונים אחדים אשר במצודה אל המלך הסורי החדש אנטיוכוס אופטור בנו של אנטיוכוס הרשע ופתגמם בפייהם, כי עם יהודה ברובו רוצה להתיון, ורק החשמונאים "המורדים" מטילים אימתן על הציבור, כי הם הורגים כל מי שהולך בדרכי היונים, ורק הם — המתיונים — נאמנים למלך ולסורים ולאליהם, (הואלנו לעבוד את אביך וללכת בחוקותיו כאשר ציונו, חש"א ו' כ"ה), ואם המלך לא יבוא לעזרתם או יקרעו החשמונאים את יהודה מעל סוריא, המלך שמע לקולם ויבוא בחיל עצום מאד אל ארץ יהודה ויצר על המקדש, ותכבד המלחמה, וירא את גבורת החשמונאים ואת מסירת נפש העם בעד תורתו, וגם שמע שמועה, כי אויב בא לאנטיוכיא בירת מלכותו, וגם נודע לו שהיהודים נלחמים רק נגד גזרותיו ולא נגד ממשלתו, ויכרות ברית שלום עם יהודה בן מתתיהו, להחזיר את חופש הדת ליושנו כאשר היה לפני פרוץ המלחמה.

והנה אף שעיקר כוונתנו במאמר זה לדבר אודות הכהנים הגדולים בבית שני, אבל יש אשר אמרנו להאריך ואין אנו רשאים לקצר, אם ע"י הרחבת הדיבור יתברר הענין מפורש יותר. זאת ועוד אחרת, כוונתנו גם להראות ולהוכיח — נגד דעת העוסקים בתקופה זו — כי החשמונאים הקדושים לא שאפו לחרות מדינה, וגם לא לשלטון, ולא נכספו אל הכה"ג אשר בה זכו בני יהושע בן יהוצדק, הם נלחמו רק בעד חרות הדת, ולא בשביל חרות המדינה, והיו מוכנים ומרוצים גם עתה לקבל עליהם שלטונו העליון של מלך סוריא, ובלבד שיתן להם חופש הדת אמיתי לחיות עפ"י חוקי התורה ולהעניש כל מי שיעבור על מצוותיה.

עתה נוכחו הסורים לדעת שהמתיונים כיחשו להם בכל פעם שאמרו שרוב היהודים רוצה להתבולל עם היונים ורק החסידים המועטים כופים את הרוב לקיים חוקי התורה, עתה ראו כי המתיונים המועטים כופים את הרוב — בעזרת חיל הסורי — לעבור על דברי תורה, ואעפ"כ מסר העם את נפשו בעד תורתו, וגם ראו שעלילת שקר בדיו המתיונים על החסידים באמרם מורדים הם במלך, כי הרי שומרי התורה מודים בשלטונו של מלך סוריא, אם יותן להם חרות הדת, ויחר אף המלך והשרים במניליוס ראש המתיונים הגורם לכל המהומות אשר בארץ, ולכל המפלות אשר נחלו הסורים, ויצו וימיתו את הבוגד.

לא מפני אהבת הצדק והיושר החזיר מלך סוריא את חופש הדת ליושנו, רק בראותו את גבורת החשמונאים ומסירת נפש העם בעד מסורת אבותיו, התירא פן יקרעו את יהודה מעל ממלכתו, אבל גם עתה היו המתיונים אנשים אשר כנפשו, ובכן לא רצה להסגירם ביד החסידים לעשות בהם כרצונם, וע"כ התנה כאחד מתנאי השלום, שעל העבר תינתן סליחה כללית — אמנסטיא — לכל יושבי ארץ יהודה, עפ"י תנאי השלום, הכירו היהודים בשלטונו העליון של מלך סוריא, וקיבלו עליהם לשלם לו מס כאשר לפני המלחמה, והסורים התחייבו מצידם שלא להתערב בענינים הפנימיים של היהודים ורק את המושל על יהודה ימנה המלך כנהוג כל ימי הבית השני, ועפ"י חופש הדת יקבל ממנו המושל, פקודה לא רק שלא להכריח את מי שהוא לעבור על דת ישראל, אלא שגם יוטל עליו החוב ליתן עוז ותוקף להבי"ד הגדול, ולהוציא אל הפועל כל החלטותיהם.

מימי אנטיוך הגדול היו מלכי סוריא נכנעים במדה ידועה להרומאים, ושילחו בני תערובות לרומא, והרומאים שקדו להחליש את ממשלת הסורים, אבל לא ע"י מלחמה גלויה, כי אם ע"י תחבולות מדיניות, וע"כ בעת כריתת השלום בין היהודים והסורים מצאו הרומאים שעת הכושר להוציא את מחשבתם אל הפועל, ואז כתבו אל היהודים כעין הבטחה, שהם יגינו על היהודים אם הסורים יחלו את דבריהם, (כמפורש בחש"ב י"א ל"ז"מא, וגם זקני רומא כתבו ספר ליהודים לאמר — כל ההנחות אשר עשה לכם ליזיאש, שאר המלך הקרוב אליו, ישרו בעינינו ושמחנו בהן, ועל אודות הדברים אשר אמר לכם להביא לפני המלך, מהרו ושילחו מכם אחד אלינו להודיענו את אשר בלבבכם, למען נתבונן בדבר הטוב הוא אם רע, כי נוסעים אנחנו כעת לאנטוכיא").

אנטיוכוס אופט' מינה את אלקימוס המתיון (יקים איש צרורות) למושל על יהודה, ומאז היה נקרא אלקימוס בשם כה"ג, ככל המושלים על יהודה שהיו לפניו, אף שמעולם לא שימש בכה"ג במקדש, כנ"ל, אלקימוס זה היה בן אחותו של יוסי בן יועזר איש צרדה נשיא הסנהדרין, ובכן חשב המלך שע"י קירבת משפחה זו, יהיה אלקימוס מרוצה גם לשומרי התורה, המלך קיים את דברו, ועזב את המושל בארץ יהודה והוא שב לארצו ולא התערב בענינים הפנימיים של יהודה.

המושל ביהודה בשם המלך היה אלקימוס המתיון, אבל בפועל, משלו החשמונאים (וכבר בעת כריתת הברית מינה המלך את יהודה בן מתתיהו למשרה גבוהה, קרובה לאותה של המושל, ובסוף אות זו נרתיב את הדיבור אודותה בע"ה), כי מכיון שחיל הסורים עזב את הארץ, לא יכלו המתיונים שוב להרים ראש, כי מספרם היה מעט מזעיר מול העם אשר כולם אהבו וקיימו את התורה, וכל העם ראה ביהודה בן מתתיהו את מנהיגו האמיתי אשר בעת המלחמה היה גבור כארי ובשעת שלום כאב רחמן דואג בעד אושר דלת העם ושופטו בצדק בעצת הזקנים הבי"ד הגדול, ובכן לא היה לאלקימוס כח ודעה כמושל על הארץ, ומכש"כ שלא

היה ביכולתו להכריח את מי שהוא להתנהג בפומבי כמנהג היונים, ויקץ במשרה כזו, ותומ"י התפטר ממנה וישב לו במצודה בין חבריו המתיונים. (בחש"א אינו מזכיר כלל את אלקימוס, לפני מלוך דמטריוס, ובחש"ב (י"ד ד') מספר שאלקימוס בא אל דימיטריוס, הוא אליקום אשר היה כהן גדול מלפנים (כלומר שהיה המושל). ויפשע בעבודתו עת המבוכה בארץ". ולהלן הוא מספר: "ראה, גם תפארת אבותי שדדו ממני וידיחו אותי מעבודת הכהונה" כלומר ממשרת המושל. ומשניהם עולה, שאלקימוס כבר לפני מלוך דימיטריוס, היה המושל ביהודה, והוא מרצונו עזב את משרתו — ויפשע בעבודתו — ולדימיטריוס אמר: שהיהודים הדיחו אותו ממשרתו).

והנה מאז קיבלו המתיונים את הממשלה על יהודה ועד אשר החשמונאים הסירו את עול הסורים מעל עמם, היו ארבע תקופות, הראשונה: בימי יזון, כי בעת אשר המתיונים התחילו לפרוק מהם עול תורה ומצוות, וכח בי"ד היה יפה להעניש את העבריינים, היתה סיסמת המתיונים; חופש הדת, דהיינו שלא יהיה רשאי הרוב להכריח את המועט להתנהג כמותם, אלא איש כל הישר בעיניו יעשה. השניה: בימי מיניליוס, כשחיל הסורים מילא את כל ארץ יהודה, והיה נראה להמתיונים המועטים כאלו כבר יש להם הכח להכריח את הרוב — את כל עם יהודה — לעשות רצונם, אז היתה סיסמתם: יפה כח הרוב להכריח את המועט, ומכיון שישראל גוי אחד בתוך גויים רבים המשועבדים למלך סוריא, ע"כ נהיה ככל הגויים בית ישראל ברצון או באונס. השלישית: אחר נצחון החשמונאים וכריתת ברית עם הסורים, אז חזר הדבר ליושנו כאשר היה לפני ימי יזון, כי מלך סוריא הכיר בזכות היהודים לחיות עפ"י חוקיהם ולחקוק משפטים כטוב בעיניהם, רק דבר אחד דרש המלך שלא להעניש את המתיונים בשביל העבר, על עברם על דיני התורה, כי אז הלוא את דתי המלך היו עושים, ועפ"י תנאי השלום, יהיו ויחיו המתיונים ככל האזרח בישראל. (והתקופה הרביעית היתה אחר מות יהודה בן מתתיהו, ואודותה נדבר להלן בע"ה).

אבל המתיונים גם עתה לא רצו להכנע לדעת הרוב ולקבל על עצמם עול תורה ומצוות אשר מעולם לא שמרו אותן ואשר נפשם גאלה בן. אמנם לעת עתה לא יכלו לעשות מאומה, כי כל כוחם בא להם ע"י הסורים והם עזבו את הארץ, וכשהם לעצמם היה גם כוחם גם מספרם קטן להעז לעשות בפרהסיא איזו תקיפות נגד העם, ומכש"כ להלחם נגדו, אבל במסתרים ובמבצרים, גם עתה עברו על כל איסורים שבתורה, כי החשמונאים לא שאפו לשלטון וכל מגמתם היתה רק חרות הדת, ומכיון שזו ניתנה לעם יהודה במדה מספקת, על כן לא רדפו את המתיונים במבצריהם, כי היו מקיימים באמת ובתמים את כל תנאי ברית השלום. (חשמ"א פ' ו' מסיימת בסיפור כריתת הברית, ופ' ז' מתחלת: ויהי בשנת קנ"א ויצא דימיטריוס וכו', ובעל חש"ב פ' י"ג ג"כ מסיים בסיפור כריתת הברית, ובפ' י"ד הוא מתחיל: ויהי מקץ ג' שנים ויוגד ליהודה לאמר הנה דימיטריוס וכו'. הרב

משניהם עולה כי משעת כריתות הברית ועד מלך דימטריוס לא היתה מלחמה בארץ יהודה, ולא צרו החשמונאים על מבצרי המתיונים). בשנת קנ"א ליונים נהרג אנטיוכוס אופטור ע"י בן דודו דימטריוס בן סיליקוס, ואז באה עוד הפעם שעת הכושר למתיונים. הם, ובראשם אלקימוס, באו אל המלך החדש בקובלנא על החשמונאים והבי"ד הגדול, כי הפרו את הברית אשר על פיה ניתנה סליחה כללית לכל יושבי הארץ, אותם — את המתיונים — הם רודפים עד חרמה, מפני שהם נאמנים למלך, הנה יהודה ואחיו המיתו כל אוהביך ואותנו גירשו מן הארץ, (חש"א ז' ו'). והחשמונאים שואפים לשלטון ולקרוע את יהודה מעל ממשלת סוריא, ואת היהודים הם מכריחים לקיים את כל מצוות התורה. דימטריוס מינה גם הוא את אלקימוס למושל על ארץ יהודה ובלשונה של אותה תקופה מינה אותו לכה"ג. וגם שלח עמו את בכחידס בראש חיל גדול, ויצו אותם לדבר שלום בפיהם עד אשר יתפשו את האחים החשמונאים הגבורים, ואח"כ יעשו שפטים בכל שומרי התורה.

ראשי העם, הבי"ד הגדול, יצאו לקראת אלקימוס לקבל את פניו כראוי למלא מקום המלך, והוא נשבע להם שיקיים את כל תנאי השלום, ועל דבר בואו עם חיל זרים גדול, אמר, כי המלך שמע על מחשבת מרד במקצת העם, ואם יבורר שאין יסוד לשמועה זו, ישוב חיל הסורים לארצו. ראשי העם האמינו לו, שהרי גם בהיותו המושל בימי אופטור לא הרע לעמו, וגם בטחו במלך שלא יחלל את השבועה אשר נשבע המלך שקדם לו, ובכך פתחו לו ולחיל הסורי את שערי ירושלים.

החשמונאים לא האמינו לאלקימוס, הם ידעו את טיב המתיונים כי שונאים הם את היהודים שומרי התורה יותר מאשר נכרי מלידה שונא אותם, ובכך אלקימוס המתיון בטח לא ישתמש בכח שלטונו לטובת העם ולהרמת קרן התורה, שהרי גם בחיי אופטור לא השתמש בו לתכלית זו, אלא שאז לא הרע לעם כי לא היה חיל סורי עמו, ואילו בא גם עתה לבדו בלי עזר הסורים היו מחרישים, אבל בלויית חיל נכרים גדול, הרי הוא בא לכופ את רצונו ואת רצון המתיונים על העם ולדכא את ישראל ולחדש את ימי מיניליוס, והאמת לא אשר אמר שמפני ששמע על מחשבת מרד, הוא בא עם חיל הסורים, שקר בפיו, שהרי הם, החשמונאים, קיימו את כל תנאי השלום, ומנוחה היתה בארץ ולא רדפו את המתיונים, ולמלך שלמו את המסים, והם, החשמונאים, היושבים בארץ לא שמעו ולא ראו אות של מרד, והמלך היושב באנטוכיא כבר ידע ממרד גדול עד ששולח חיל עצום להשקיטו, וגם בדברי המלך לא האמינו החשמונאים מפני אותו טעם עצמו, שמכיון שהוא שולח חיל עצום עם המושל, היא ראיה מוחלטת שהמלך החדש מקוה שעל ידי המושל המתיון תעלה בידו ליון את ישראל באונס אם לא ברצון.

החשמונאים לא יצאו להלחם נגד בכחידס ואלקימוס, מפני שגם בדבר מלחמה מעולם לא עשו דבר נגד החלטת הבי"ד הגדול. (אבל לא מפני שהעם

כבר נלאה נשוא בעול המלחמות וכ"כ השתוקקו לשלום עד שלמענו הסכימו גם על אלקימוס שיכנס לפני ולפנים לכפר עליהם, וע"כ לא נשארו עם החשמונאים רק אנשים מתי מספר אשר עמהם ירא להלחם בבכחידס, כל זה טעות היא. ראשית, כי יהודה מעולם לא נסוג אחור מפני גודל מספר האויב שהרי במלחמה שבה נפל חלל, היה מספר האנשים אשר אתו שמונה מאות איש ומספר הסורים היוצאים לקראתו למלחמה, היה עשרים אלף רגלי ואלפיים פרשים, ואעפ"כ התיצב לקראתם, וחזק מזה, הלוא הוא היה אדון העיר והיה יכול למנוע מלפתוח את שערי ירושלים, ויושבי העיר היו ממילא מוכרחים לקחת חלק במלחמה נגד הסורים, אלא ע"כ הוא לא יצא למלחמה נגד החלטת הבי"ד הגדול, וכשבטלה הסנהדרין, כי נהרגו חבריה ביד אלקימוס, הבי"ד החדש כבר ראה הכרח להלחם בסורים ובמתיונים.

עד מהרה התאמתו חשדי החשמונאים כי אך מסרו שומרי התורה את ירושלים ליד אלקימוס, הראה הלה את פרצופו האמיתי ועשה בהם הרג רב, ויאחז ששים איש מראשי העם וישחטם ביום אחד וגם את דודו יוסי בן יועזר נשיא הסנהדרין הרג באכזריות נוראה, וגם אחדים מראשי העם הנמלטים, תפשו וישחטום, (וכנראה היו הששים איש הנמלטים, חברי הבי"ד הגדול, וחשבו כי בהכריתם את הבי"ד הגדול, הכריתו ההתנגדות להתיונות), ותומ"י התחיל לרדוף באף ובחימה את כל הנאמנים לה' ולתורתו, ככל אשר עשו המושלים המתיונים אשר לפניו, ויפקד את המתיונים לשרים ולפקידים בארץ, לדכא את כל העם החרד לדבר ה'.

בזמן קצר כבשו המתיונים — בעזרת חיל הסורים — כמעט את כל ארץ יהודה, ויתחזקו בערים ובמבצרים וכבר חשבו שכל העם נכנע להם, עד שאין עוד צורך בעזרת הסורים, ובכחידס בלויית חלק גדול מאנשי חילו שב אל ארצו כאיש אשר כבר מילא את תפקידו, ואלקימוס נשאר אדון כל הארץ, ויתקבצו אליו כל עוזרי ישראל ותכבד ידם על ארץ יהודה וירושלים.

ויהי אך יצא רוב חיל הסורים מן הארץ, ויתקומם העם, והחשמונאים בראשו ויבערו הפושעים מן הארץ ותגבר ידם וגם צרו על ירושלים. אלקימוס ברח לאנטוכיא וביקש עוד הפעם עזר מן המלך נגד החשמונאים, המורדים וממרידים, והוא שלח את שר צבאו נקנור בראש חיל גדול אל כל ארץ יהודה לעשות כלה בחשמונאים, ולחזק את הממשלה ביד אלקימוס והמתיונים. יהודה בן מתתיהו ושלשת אלפים איש אשר אתו היכו את חילו הגדול וישחיתו שלשים וחמשה אלף איש ארצה, וגם נקנור נפל במלחמה, אלקימוס נס לאנטוכיא, ואת יום הנצחון על נקנור, י"ג באדר, קבעו ליום שמחה, כי עוד הפעם מסר ה' רבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים.

גם אחר נצחונם הגדול הזה היו החשמונאים מוכנים לקבל עליהם שלטונו העליון של מלך סוריא ולשלם לו מס כמקודם, כי, כאמור, הם לא נלחמו בעד חרות

הלאם, רק הגינו על עצמם ונלחמו נגד גזרותיו של מלך סוריא, ועתה ראו שהמלך עובר על שבועת השלום ושולח עליהם חיל אחר חיל לעזור למתיונים להכרית את היהודים לעבור על תורתם, וא"כ איפוא מה יואיל להם אם יכירו בשלטונו של מלך סוריא, ומכיון שלא שאפו לשלטון, ביקשו להם רק איזו ערבות, שאם יודו בשלטון הסורים, לא יתנפלו אלה עליהם כמנהגם, ושלחו אל הרומאים להזכירם על הבטחתם שהם יהיו מגינים על קיום תנאי השלום, ובקשום לכרות עתה ברית על הגנה זו, וגם לגעור בהסורים שלא ישובו עוד לכסלם. הרומאים עשו כן ושלחו אל דימטריוס להזהירו שלא יעשוק את היהודים.

אבל בטרם הגיעו שלוחי הרומאים לאנטוכיא, הסית אלקימוס עוד הפעם את המלך בחשמונאים כי מורדים הם, וממרידים את עם יהודה עליו, ושוב שלח המלך את בכחידס בראש חיל גדול אל ארץ יהודה, יהודה בן מתתיהו ושמונה מאות איש אשר אתו נלחמו כאריות וגם היכו בסורים מכה רבה, אבל לבסוף נפל יהודה הגבור הצדיק חלל במלחמה והנשארים נסו על נפשם, ויהי אבל גדול מאד ליהודים. ואז באה התקופה הרביעית; שלשת אחי יהודה הנשארים: יונתן, ושמעון, ויוחנן עם אנשיהם המועטים ברחו אל המדבר כבראשית ימי השמד בימי אנטיוכוס הרשע, ומעתה היו המתיונים לאדוני הארץ וגם גברו מיום ליום.

זה חמשה עשר שנה שאפו המתיונים לחיות חיי הוללות בפרהסיא ולהיות שליטים בארץ, והביאו חיל נכרים לארץ, ובעזרתם שפכו דם אחיהם כמים, והביאו צרות רבות ורעות על אחיהם, ועל הארץ חורבן ושוממה, ולא נסוגו מפני כל, ובמות יהודה נראה להם כי כבר השיגו את המטרה, ויוכלו לחדש את ימי מיניליוס, אבל במשך חמש עשרה שנה אלו כבר נוכחו לדעת כי על גזרת שמד ימסור העם את נפשו בעד תורתו וילחום ויסבול כל עוד נשמתו בו, ע"כ היו עתה נזהרים שלא לגזור עונש על קיום המצוות ולא להכריח לעבור עליהן. הם נטלו גדולה לעצמן באופן שיטתי כדי שבעבור זמן תהיה הממשלה נכונה בידם גם בלי עזר הסורים. את הערים הקיפו חומות גבוהות ובנו בהן מבצרים ויציבו בהן משמר ומשם שלטו על כל המחוז מסביב, על העם הטילו מסים כבדים ויעשו עושר בלא משפט, ולשומרי התורה הצירו מאד וקיפחו את פרנסתם ביחוד, את העבריינים אשר דרסו ברגל גאווה כל מצוות התורה, קרבו בשתי ידים ויתנו בידם פקידות ומשרות, ועי"ז התקרבו אליהם קלי הדעת שבעם, ובכל הזדמנות הדגישו שאין אדם נרדף על ידם בשביל עניני דת ואמונה כי אם על חשד של מרידה ופשיעה במלך, ורק על החשמונאים והבורחים עמהם גזרו עונש מות והכריזו שכל מוצא אותם יהרגם כי מורדים הם במלך, ואת בני חשובי העם לקחו לבני תערובות ויביאום אל המצודה אשר בירושלים לעצור בעד אבותיהם מהיות לעזר להחשמונאים. למרות הצהרתם זו ולמרות העובדא שלא גזרו לעבור על התורה, הכיר העם במזימת המתיונים שאם הממשלה תכון בידם, אז גם יחדשו גזרות אנטיוכוס ומיניליוס, וישלחו ראשי העם אל יונתן בן מתתיהו וידברו על לבו להיות עליהם

לראש וללחום מלחמת ה' נגד היונים והמתיונים. השמועה הגיעה תומ"י אל אלקימוס, וירא וימהר אל בכחידס ויבקשתו לעשות כלה בבני מתתיהו, כי הם רוצים להמריד את העם על המלך, והסבירו לו שבמות האחים החשמונאים תהיה מנוחה שלמה בארץ. החשמונאים ואנשיהם המועטים, חנו אז על שפת הירדן ויסע בכחידס לקראתם בחיל גדול, ויכו החשמונאים מאנשיו כאלף איש, והם ואנשיהם שחו ועברו את הירדן, ואיש לא נעזז מאנשי בכחידס לעבור אחריהם, בכחידס ראה מעשה גבורות החשמונאים ונזכר שבעת אשר נצח את יהודה אחיהם היה מספר אנשי חילו של יהודה — רק ח' מאות איש ואפי"כ הכה מכה רבה בחיל הסורים בטרם נפל חלל במלחמה, ואילו היו אז עם יהודה ב' או ג' אלפים אנשי חיל, לא היתה תקומה לסורים לפניו, וגם ראה כי העם דבק בחשמונאים, ויבן כי מלחמה קשה צפויה לו בחשמונאים ובכל עם יהודה וספק גדול אם ינצח או ינוצח, והכל באשמת וערמת המתיונים אשר לא ידעו שובע בשאיפתם לשלטון, אבל מה יעשה ופקודת המלך חזקה עליו לחזק את ממשלת אלקימוס, ע"כ התכונן בכל מאמצי כוחו לקראת המלחמה אשר לפי דעתו היא קרובה לבוא. ויהי בכחידס עושה ומכין, והנה אלקימוס מת פתאום באותה שנה, וישמח בכחידס למצוא אמתלא לעזוב את ארץ יהודה בכבוד, באמרו כי רק לחזק את ממשלת אלקימוס שולח לארץ יהודה, וימהר וישב אל המלך.

אלקימוס מעולם לא היה כה"ג במקדש ה', כי הוא מאס בכל קדשי ישראל ככל המתיונים, ובגודל שנאתו אל העבודה ואל הבית הקדוש, ציוה להרוס במקדש את החומה אשר היתה מעשה ידי הנביאים, וגם תומ"י נגעה בו יד ה' וימת במיתה משונה, ואז שב בכחידס אל המלך, וכחובתו, הודיעו על המצב אשר ביהודה.

כנראה יעץ בכחידס למלך שלא למנה עדיין מושל על מקומו של אלקימוס, כי ברור שהמתיונים מגזימים באומרם שעם יהודה רוצה בממשלתם הם ורק יונתן ושמעון ממרידים את העם על המלך, ויותר נראה לו שעם יהודה בכלל רוחש חיבה יתרה להחשמונאים שומרי דת משה וישראל המושלים בצדק ויושר ואוהבים את בני עמם, ושונא את המתיונים הבוזים ולועגים לכל קדשי ומנהגי ישראל ומושלים בעריצות וכל מעשיהם פרי אהבת עצמם הם, ואם המלך יחזק את ידי המתיונים ע"י מינוי מושל מקרבם, אז יחיש התקוממות העם בראשות החשמונאים, וגם אינו מיעץ למנה אחד מן החשמונאים למושל, פן יש איזה קורטוב של אמת בדברי המתיונים, שלאט לאט יחקה כל עם יהודה את מעשה היונים, ובכך ימתין המלך עד אשר יראה איך יתפתח המצב ביהודה, המלך שמע לעצתו ולא מינה עדיין מושל על יהודה והיתה משרת המושל על יהודה פנויה שבע שנים, ובלשונה של אותה תקופה היתה משרת הכהונה גדולה פנויה שבע שנים.

אבל במקדש ה' לא הושבתה משרת הכהונה גדולה, וגם באותן שבע שנים — אשר משרת המושל על יהודה היתה פנויה בהן — שימשו בו כהנים גדולים כשרים.

ככל אשר היה נהוג לפני ימי השמה, כל ימי הכהנים מבית יהושע בן יהוצדק, כי הלוא גם בהיות אלקימוס המתיון, המושל על יהודה, נעשתה העבודה במקדש ה' על ידי כהנים כשרים, ודבר זה מפורש בחש"א ז', כי כאשר בא נקנור לירושלים הראו לו הכהנים את הקרבנות אשר הם מקריבים מדי יום ביומו בעד שלום המלך, וכשאיים עליהם שאם לא ימסרו לידו את יהודה החשמונאי, אז ישרוף את ביהמ"ק באש, נאמר שם: "וישובו הכהנים ויגשו אל מזבח ה' וישאו את קולם בבכי ויאמרו ה' אלקים יען אשר רצית בבית הזה להקרא בו שמך הגדול" הרי מפורש שגם בימי אלקימוס שימשו במקדש כהנים כשרים ומכש"כ אחר מותו נעשתה העבודה במקדש ע"י כהנים כשרים בשאר ימות השנה וע"י כה"ג כשר ביום הכפורים, ופלא גדול על חכם כיעב"ץ ז"ל שכתב "ותשבות הכה"ג מישראל ז' שנים וייטב הדבר בעיני יראי ה' לבלתי היות כל כה"ג בבית ה' מהיות בו כהנים כיוון מיניליוס ויקים", ודבריו גם סותרים את דברי עצמו, כי לפי שיטתו (ושיטת שאר כותבי דברי ימי הדורות) שהמלך מינה את יוון ומיניליוס ואלקימוס לכה"ג במקדש ה', א"כ מעולם לא שאל את פי יראי ה' את מי למנות לכה"ג, א"כ מדוע ישאל את פיהם אחר מות אלקימוס, ואם אחר מותו גברו יראי ה' כ"כ עד שהיה כוחם יפה גם נגד רצון המלך, א"כ היו יכולים הם למנות כה"ג כשר כרצונם.

אחר מות אלקימוס, ובכחידס שב עם חילו לסוריא, ושלטונם של המתיונים לא התרכזו ביד איש אחד, אז פנו ראשי המתיונים איש לבצעו ודכאו את העם כל אחד ממבצרו, במחוזו, והחשמונאים במקומות ממשלתם משלו בצדק וביושר והצילו עשוק מיד עושקו, ויגדל מספר הגלויים עליהם מיום ליום, והעם הביט אליהם כעל מושלם הליגיתיים, אשר הבי"ד הגדול מאשר את כל מעשיהם, ויראו המתיונים כי כן וייראו לנפשם וגם ייראו להתגר מלחמה בחשמונאים כי ידעו שבלי עזר הסורים כוחם כאין נגדם, ויהי בשנה השנית אחר מות אלקימוס — קנ"ד ליונים — ויבואו ראשי המתיונים אל בכחידס ופתגמם הרגיל בפיהם, כי תחת ממשלתם מצאה הארץ מנוחה, והעם ברובו רוצה להתקרב אל דרכי היונים אלא שהחשמונאים ממרידים ומטילים אימה וכו' ואם הוא, בכחידס, יעלה ליהודה להכרית את המורדים מן הארץ, אז יהיה כל עם יהודה בעזרו ויביע לו תודה כי ישיב את המנוחה בארץ, ויפתו את בכחידס עד אשר האמין לדבריהם, ויבוא בחיל גדול — קנ"ה ליונים — וישם מצור על העיר בית בשן אשר במדבר אשר בה התבצרו החשמונאים, ויעזוב יונתן את העיר ביד שמעון אחיו, והוא יצא ממנה עם מקצת אנשיו ויך במתיונים, "ויהי בהחלו להכות בהם וירבו עוזריו וילך הלוח וחוק" (חש"א ט' ס"ט). כי כל העם כבר חיכה לשעה זו להסיר את נגע המתיונים אשר דיכאו אותו, מעליהם, "ושמעון ואנשיו פרצו מן העיר ויציתו את כלי משחיתם באש ויכו את חיל בכחידס וינגף לפניהם" וירא בכחידס את מעשה הנבלה של המתיונים כי מאהבת עצמם ומפני שבכל אופן הם רוצים להשתרר על העם, כיחשו לו פעמים אין מספר והביאו עליו ועל מחנהו מכה וחרפה, "ותבער חמתו

ביהודים אשר הסיתוהו לבוא בארץ ויהרוג רבים מהם" ויכרות ברית עם יונתן וישבע לו, וישב בידו את כל השבויים מארץ יהודה וישב אל ארצו, ויספר למלך כי החשמונאים נאמנים למלכותו אם אך יתן לעם יהודה חופש דת אמיתי, וגם כל העם כולו אוהב את החשמונאים ושונא את המתיונים. שוב לא רצה המלך למנה מושל מתיון, כי ירא פן יתקומם העם, וגם ביד החשמונאים לא רצה ליתן את משרת המושל, כי אותם שנא, וגם עדיין קיוה כי בעבור זמן ישתנו הסדרים בארץ לטובת המתיונים, ככה עברו ז' שנים, —שנתיים ממות אלקימוס, ועוד חמש שנים מאז כרתו יונתן ובכחידס ברית שלום ביניהם— והמלך לא מינה מושל על יהודה.

„ותשבות המלחמה בישראל וישב יונתן במכמש וישפט אם העם ויכרת את הפושעים מקרב ישראל“ (חש"א ט' ע"ח) כי מכיון שחיל הסורים עזב את הארץ, (ורק חיל משמר קטן נשאר בכל מבצר) בטל כח המתיונים בכל הארץ חוץ מבערי המבצר עצמן, יונתן הכיר בשלטונו העליון של מלך סוריא ואף שידע שזה שונא אותו, אעפ"כ נשאר נאמן למלכותו ולא שם מצור על המבצרים אשר בהן ישבו המתיונים ומצב הסורי, ויגבר יונתן ויעש חיל עד שבפועל נעשה הוא למושל על כל הארץ, ולסוף חמש שנים הנ"ל כבר הביטו עליו הן בארץ והן בחוץ לארץ כעל אדון הארץ.

לסוף חמש שנים הנ"ל —קס' ליונים— קם אלכסנדר בן אנטיוכוס אפיפנס וילחם בדימטריוס בעד כסא אבותיו, ויירא דימטריוס פן ימרדו בו בני עמו אשר לחץ אותם בחזקה ויתנו את ידם לאלכסנדר, בצר לו פנה דימטריוס אל יונתן כאל אדון ארץ יהודה, אשר כל יושבי סרים למשמעתו, ויכתוב לו כי הוא נותן לו רשות לאסוף אנשי חיל ולהכין כלי קרב וכי הוא רוצה לכרות עמו ברית עפ"י תנאים נוחים מאד, ולראיה על כונתו הרצויה הוא מצוה לאנשי המצודה אשר בירושלים להשיב לו את כל בני התערובות אשר בידם, „וילך יונתן בירושלים ויקרא את הספר באזני העם ובאזני האנשים אשר על המצודה“ (שם י' ז') העיר עצמה לא היתה ביד המתיונים רק המצודה, ומשם התנפלו פעם בפעם על יושבי העיר ושבו אל המצודה, ע"כ הלך יונתן ישר לתוך העיר ולא היה צריך לכבשה, „ויהי כשמעם כי נתן לו המלך יד לעשות חיל, וייראו מפניו וימס לבבם וישלחו את בני התערובות לחפשי ויונתן השיבם לאבותיהם וישב יונתן לשבת בירושלים“ (שם ח'—י'), מאנשי המצודה לא התיירא יונתן גם לפני זה, אלא ירא שמא יתנפלו על אנשי העיר כדרכם, ואם יהיה הוא בעיר הלוא ישיב מכה אל חיקם, והם מפני כעסם יתנקמו בבני התערובות אשר בידיהם, ועתה מכיון שהוסר ממנו הפחד הזה, לא חש להם כלל.

כשמוע אלכסנדר את אשר כתב דימטריוס אויבו ליונתן וגם את שמע גבורות החשמונאים שמע, „ויכתוב לו את הדברים האלה, המלך אלכסנדר ליונתן אחיו שלום הנה שמעתי את שמעך כי איש חיל אתה וכי יקרת להיות מאנשי בריתי,

לכן הנני נותן אותך כהן הגדול לעמך ואוהב המלך יקרא לך, ועתה קח נא מידי את נזר הזהב ואת בגד הארגמן אשר שלחתי לך ותהי נא ידך אתי לדרוש את טובתי" (שם ט"ז—כ') "וילבוש יונתן את בגדי השרד בחודש השביעי בחג הסוכות בשנת ששים ומאה ויאסוף חיל וכלי מלחמה" (שם).

מכל מהלך המלך אלכסנדר עם יונתן, מבורר שהוא מינה אותו למושל על יהודה בשמו, אשר המשרה הזאת היתה נקראת באותה תקופה בשם כה"ג, כנ"ל. אבל לא מינה אותו לשמש בכה"ג במקדש ה', כי מלכי עכו"ם שמשלו על ארץ יהודה בימי הבית השני, לא התערבו בענינים הפנימיים של היהודים — רק בשעת השמד כשביקשו לעקור את הכל — הנה המלך כתב ליונתן שהוא ממנה אותו לכה"ג ושהוא שולח לו נזר זהב ומעיל ארגמן. ועתה מה רצה המלך להראות ולהוכיח במתנותיו? הלוא מתנות הללו אינם סמלי הכה"ג במקדש ה', וגם עבודתו פסולה אם הוא משמש בהם במקדש, ואם המלך שלח לו מתנות אשר תהינה לאות ולראיה שהוא ממנה אותו לכה"ג במקדש ה', היה צריך לשלוח לו מעיל תכלת ואבני חושן היקרים וכדומה שהם הבגדים המיוחדים לכה"ג לשמש בהם, אלא המלך מינה אותו למושל ושלח לו מתנות שהן סמלי המושל, והם: נזר זהב ומעיל ארגמן, וכמו שמפורש אצל שמעון אחיו כשמינהו היהודים לנשיא (למושל) עליהם, וכל הספרים יכתבו בשמו והוא ילבש ארגמן ובגדי זהב" (שם י"ד מ"ז), ועוד אם יונתן נתמנה להיות כה"ג במקדש ה', מדוע לבש את בגדי השרד בפעם הראשונה בחג הסוכות, היה לו ללבוש אותם ולהופיע בהם חמשה ימים מקודם דהיינו ביום"כ אשר כל עבודות היום אינן כשרות אלא בו.

אלא המלך מינה אותו למושל כנ"ל והוא לבש מעיל ארגמן ונזר זהב בראשו ובבגדי שרד אלו הופיע במקדש בחג הסוכות בבוא כל ישראל ליראות, להראות שהוא המושל, וזה היה מנהג עתיק בבית שני, כי כן התנהגו הכהנים מבית יהושע בן יהוצדק שהיו מופיעים במקדש בחג הסוכות להראות "שראשון חוזר לעבודתו" כנ"ל אלא שבזמן כהני בית יהושע ב"י כשהיו שתי המשרות — של כה"ג במקדש ושל מושל על הארץ — בידי איש אחד, אז היה גם סמל המשרות אחד, והוא, בגדי כה"ג העתיקים כנ"ל והיה מופיע באותם בגדים העתיקים, אבל משעה ששתי המשרות נפרדו זו מזו, והמושל לא היה עוד הכה"ג המשמש במקדש, אז נעשו נזר זהב ומעיל ארגמן לסמל משרת המושל, וע"כ הופיע יונתן בהם, ודוקא בחג הסוכות.

יונתן מעולם לא שימש בכה"ג במקדש, כי דבר זה תלוי בבי"ד של ע"א ובאחיו הכהנים, והם לא מינו אותו לכה"ג במקדש, כי לא הוא ולא הם לא רצו להעביר מכהונתו את הכה"ג האחרון מבית יהושע ב"י, את חוניו בן חוניו שהיה חי אז במצרים, וכמו שגם אחיו יהודה לא שימש בכה"ג מטעם זה, (ואף שבנתיים כבר שימש חוניו בבית חוניו, ותנן "כהנים ששימשו בב"ח לא ישמשו במקדש שבירושלים" משום דקנסינהו, שלא לעבוד לכתחלה — אבל בדיעבד עבודתו כשרה,

כמפורש ברמב"ם ז"ל הל' ביה"מ פ"ט י"ד — נראה שלא קנסו רק אחר שבטלה מלכות יון הרשעה מעל ישראל, ויהודה היתה למדינה עצמאית, וחוק מזה לא רצו לקנוס את כל בית יהושע בן יהוצדק הנערץ והנקדש שהיו הכה"ג במקדש מתחילת הבית השני ועד גזרת השמד, וגם היו המושלים ביהודה משך כל התקופה הגדולה הזאת, ומשלו בצדק ויושר, וע"כ לא רצו להעביר מן הכה"ג את הבנים ואת כל הבית הנכבד, ואכמ"ל).

^{דברי חכמים} ומפני שיונתן מעולם לא שימש בכה"ג במקדש, ע"כ אין ר' יוחנן מונה אותו בתוך שאר כה"ג כשרים ששימשו יותר משנה אחת. (ואודות שמעון אחיו נדבר להלן בע"ה).

ועכשיו שבא לידינו, נביא עוד ראיות שבאותה תקופה היה המושל נקרא בשם כה"ג אף שמעולם לא שימש בכה"ג במקדש, ואף שמקצת הראיות כבר נאמרו למעלה בתחילת אות זו, אעפ"כ נחזור עליהן עוד הפעם, כדי שע"י הראיות הסדורות זו אחר זו, יהיה הדבר מבורר ביותר שבבית אלקינו מעולם לא שימש איש זר אשר לא מזרע אהרן, ולא מי שעבד ע"ז, ומכש"כ שלא נכנס לפני ולפנים, ורק למושל נתמנה איש כזה, אלא שבאותה תקופה קראו למשרה זו בשם כה"ג.

ולפני אשר נסדר הראיות, נקדים הקדמה קטנה.

הנה בדברי חז"ל וכן בס' חשמונאים מצינו שגם אחר שיהודה היתה למדינה עצמאית ונשיא מקרבם מאחיהם עמד בראשם, היו קוראים אותו בתואר הכהן גדול ולא בתואר הנשיא, כמו שהוא מפורש בדברי חז"ל (ר"ה י"ח). שהיו כותבים בשטרות: בשנה פלוני ופלוני ליוחנן כה"ג, אבל לא כתבו: בשנה פלוני ופלוני ליוחנן הנשיא או ליוחנן המושל, וכן מפורש בס' חש"א (י"ג מא—מב) „ויהי בשנת שבעים ומאה וישיבר עול הגויים מעל ישראל ומאז החלו לכתוב בדברי הימים ובכל ספריהם בשנה הראשונה לשמעון כה"ג ושר הצבא ליהודים—המלים: ושר הצבא ליהודים, הוסיפו מפני שכל הימים שעם יהודה היה תחת שלטון זרים, היו שתי המשרות: המושל, ושר הצבא, ביד שני בני אדם, וכשפרקו עול הגויים מעליהם והעמידו מושל מקרבם, היה הוא, ככל מושל עצמאי, גם עליון על כל הצבא, וע"כ מתחלה הדגישו הדבר שהוא גם שר הצבא ליהודים, ואח"כ היה כדבר המובן מאליו, וכתבו רק: בשנה פלוני ופלוני ליוחנן כהן גדול—

הנה כששובר עול גויים מעל ישראל ולא מנו עוד לשנות המלכים היונים כי אם לשנות המושל מקרבם, לא כתבו: בשנה הראשונה לשמעון הנשיא או לשמעון המושל, אלא כתבו: בשנה הראשונה לשמעון הכהן הגדול, ומכיון שקראו לנשיא המדינה בתואר: הכהן הגדול, הרי זה עצמו מורה, שפירוש המלים כהן גדול היה באותה תקופה „המושל על יהודה“ ולא: המשמש בכהונה גדולה במקדש. (אפילו אם גם שימש בכה"ג במקדש בעת ובעונה ההיא).

והאומרים שכל ימי הבית השני, עד אשר יהודה היתה למדינה עצמאית, היה המלך הנכרי ממנה את הכה"ג שבמקדש, והמינוי הזה עצמו הוא הנותן לו כח לעשות חיל למשול על בני עמו — טועים הם. כי מדברי חז"ל יוצא מפורש שלא כך היה מעשה, אלא כך היה סדר המעשים.

מתחלת ימי מלכי פרס משנתנו חופש הדת גמור ליהודים, בחרו היהודים את הכה"ג כפי ראות עיניהם והמלך לא התערב בדבר כלל, וכשמינוהו היהודים לכה"ג עדיין לא היה למושל על הארץ ולא היה נחשב כלל לפקיד גבוה בארץ בשם המלך, ודינו כדין כל אזרח בישראל אשר אם עבר עבירה נמסר דינו ליד הבי"ד להענישו עפ"י דיני ישראל.

וכן עשו מלכי פרס גם בבבל, שלא התערבו במינוי הריש גלותא, אלא מאשרים את הריש גלותא אשר ישראל בחרו בו, ואף אם בחרו בצעיר נגד הבכור כהא דענן, וישראל בחרו בכל פעם מבני אותה משפחה, כי היתה הלכה מרווחת בישראל, שבכל ההתמנות בנו קודם לכל אדם, וכל הקודם לנחלה קודם לירושת המשרה, ורצו ישראל שראש הגולה יהיה מאותה משפחה עצמה מזרע דוד, וע"כ כשמצאו איזו זכות לריש הגולה החדש שהוא ראוי למלא מקום אבותיו, מנוהו עליהם, ורק אם כבר נודע להם שהלך בדרך רעה, אז שינו מסדר הירושה, ומינו את הראוי אף אם היה הצעיר, וכן היה הדבר גם בארץ יהודה, שישראל מינו כה"ג מזרע יהושע בן יהוצדק, ואם מצאו איזו זכות שהוא ממלא מקום אביו, מינוהו לכה"ג כדי שתשאר המשרה ביד זרע יהושע בן יהוצדק, ועיין תוס' מנחות ק"ט: ד"ה חוניו בני.

והנה כשמינו כה"ג, מינוהו מפני שמת הכה"ג אשר לפניו, ואותו כה"ג היה גם המושל על הארץ מטעם המלך, ומכיון שמת המושל הרי היה צריך המלך למנה מושל אחר על מקומו, אלא שמנהגם של כל המלכים היה למנה למושל את האיש אשר היהודים מינו אותו לכה"ג והרי הביעו דעתם שרוצים בו שהוא יהיה גם המושל עליהם, והמלך עשה כרצונם ומינהו למושל ואחר שנתמנה למושל מטעם המלך שוב לא נמסר דינו ליד בי"ד של ישראל, אלא ככל פקידי המלך הגבוהים היה דינו מסור למלך לבדו.

סדר מינוי זה מפורש יוצא מדברי חז"ל מנחות קט: "דתניא אותה שנה שמת שמעון הצדיק — בשעת פטירתו אמר להם חוניו בני ישמש תחתיו, — לא קיבל עליו חוניו שהיה שמעי אחיו גדול ממנו שתי שנים ומחצה, ואעפ"כ נתקנא בו חוניו בשמעי אחיו, אמר לו בוא ואלמדך סדר העבודה, זהלבישו באונקלי וחגרו בצילצול והעמידו אצל המזבח — בקשו אחיו הכהנים להרגו וכו', ע"כ. הנה הם מינו את חוניו לכה"ג כי כן ציוה שמה"צ, ואת פי המלך לא שאלו, וכשחוניו ויתר על המשרה לטובת אחיו הגדול, מינו את שמעי לכה"ג וג"כ לא שאלו את

פי המלך, הרי מבורר מדברי הברייתא שהמלך לא התערב כלל בבחירת הכה"ג ורשות היתה ביד היהודים למנות כה"ג ככל אשר היה נראה בעיניהם, ומדברי הברייתא הזאת גם יוצא שאם נתמנה לכה"ג עפ"י ב"ד ועפ"י אחיו הכהנים, — כל עוד לא נתמנה למושל מטעם המלך — אם מצאו בו דבר פשע שהוא מזלזל בעבודה "ביקשו אחיו הכהנים להרגו" ולא הקריבו את משפטו לפני המלך כדין משפטו של פקיד המלך גבוה, אלא דנוהו עפ"י מנהגי ישראל, (וכעין ששנינו סנה' פ"ט מ"ז: כהן ששימש בטומאה וכו' מפצעין את מוחו בגיזרין) ואילו היה מינויו של שמעי לכה"ג בשאלת פי המלך ואמר הן, כבר היה יוצא מרשות ב"ד של ישראל והיו מחוייבים להקריב את משפטו לפני המלך. וכן עולה מדברי יוספוס שהמלך לא התערב בבחירת הכה"ג, הנה הוא מספר (קדמוניות י"א ז') שאחר מות הכה"ג יהודע בן אלישיב, שימש בנו יונתן (יוחנן) בכה"ג, ולו אח ושמיו יהושע שהיה ידידו של שר הצבא הפרסי בוגוזס, והוא הבטיח לו לסבב אליו את הכה"ג, ובסמכו על הבטחה זו התחיל להתקוטט עם אחיו בביהמ"ק ובעת הקטטה הכה אותו יונתן (יוחנן) וימות. וכששמע בוגוזס את אשר נעשה לידידו בא אל ביהמ"ק, והכהנים לא נתנוהו לכנס לפניו מן החיל, (כי אין נכרים רשאים לכנס לשם) והוא נכנס בחזקה ותוקף, ומרוב כעסו לחץ את ישראל שבע שנים, כי שם עונש של חמשים שקל על כל קרבן תמיד אשר הקריבו בביהמ"ק ע"כ.

הנה היהודים לא נתנו את שר הצבא הפרסי, שהיה אז שם בא-כוחו של מלך פרס, לכנס לפניו מן החיל, הרי שבענינים הפנימיים של ישראל ושל מקדש, היו דיני ישראל שרירים וקיימים וחלים גם על השר צבא הפרסי, — אלא שמפני כעסו ומפני שמלך פרס היה רחוק מאד, עבר ונכנס בכח חילו — והנה בוגוזס היה שונא את הכה"ג גם לפני אותו מעשה, ועתה מתוך כעסו על מות ידידו עוד גדלה שנאתו ואעפ"כ לא היה יכול להעביר את הכה"ג ממשרתו במקדש, ואפילו לפי שעה עד אשר יקריב את משפטו לפני המלך, לא היה יכול להעבירו, כי כל הדברים הפנימיים של ישראל ושל מקדש היו מסורים ליד היהודים עצמם, ואין שום שר צבא נועז לשנותם.

ומה שרצה לבטל התמיד אם לא ישלמו לו חמשים שקל בעד כל קרבן, ברור ופשוט שלא על הקרבת התמיד גזר, כי דבר זה לא היה ביכולתו, אלא גזר שלא להביא כבשים מחוץ לעיר לתוכה, וע"י ריצוי כסף, התיר. ואגב נעזר על הקושיא הידועה, מדוע לא הורידו היהודים את יונתן (יוחנן) מכהונתו כשהרג את אחיו, ואם בשוגג הרגו, מדוע לא גלה, החוקרים, כדרכם, פירשו הדברים כפי העולה על רוחם ולא ברוח ישראל סבא, והנראה לענ"ד הוא: הנה מסגנון דברי יוספוס עולה שיהושע היה המתחיל בקטטה והרים יד באחיו הכה"ג, וזה הגין על עצמו והכה את אחיו ומת, ולא במזיד הרגו, וז"ל הרמב"ם וז"ל הל' רוצח

ושמה"נ פ"ה ה"ב: אין הרוצח בשגגה גולה אא"כ מת הנהרג מיד, אבל אם חבל בו בשגגה, אעפ"י שאמדותו למיתה וחלה ומת, אינו גולה וכו' עכ"ל, וע"כ לא גלה יונתן (יוחנן).

עד כאן הקדמה. עתה נחזור לסידור הראיות.

כשנהרג סליקוס בן אנטיוך הגדול ועל כסאו ישב אנטיוכוס הרשע, באותה שעה לא היתה המלוכה עדיין נכונה בידו, כי לא לו משפט המלוכה, כי אם לימיטריוס בן סליקוס המומת, שהיה ברומא כבן תערובות, אלא שאנטיוכוס אפיפנס, שהיה ג"כ כבן תערובות ברומא, הקדים עצמו וברח משם ובא לאנטיוכיא ותפס את המלוכה. ואף שהסורים קיבלו אותו למלך עליהם, היה לו להתיירא מצד אחד; פן תעלה ביד בן אחיו ג"כ לברוח מרומא וילחם עמו בעד הכסא, ומצד השני: פן לא יסכימו זקני רומא עליו על לקחו את המלוכה שלא במשפט, ובכן באותה שעה בטח לא רצה להרגיז ומכש"כ להמריד על עצמו יושבי מדינה ממדינות מלכותו, ובפרט יושבי מדינה שהיו נאמנים לאביו ולאחיו, וע"כ אין ספק שבתחילת מלכותו לא היה אנטיוכוס מתערב בענינים הפנימיים, ענינים הדתיים של עם יהודה, ולהעביר ממשרתו את הכה"ג אשר עפ"י דיני ישראל היה מתמנה על כל ימי חייו, ומכש"כ שלא היה ממנה לכה"ג איש אשר שלח זבחים לאליל צור והיה כופר באלקי ישראל, ושהיה דורס ברגל גאווה על כל קדשי ישראל, וגם העם לא היה עובר בשתיקה על חילול קודש גדול כזה, שהרי הלכה מרוחת היא בישראל שהעובד ע"ז עבודתו פסולה אפילו בדיעבד ומכש"כ לכתחילה, וקו"ח לכנס לפני ולפנים, ואיך לא התקומם העם, והלוא באותו זמן גם מצב סורי לא היה בירושלים, כי גם שש שנים אח"כ לא נועזו חיל סורי גדול לכנס לעיר הקודש בחזק יד, כי אם ברצון יושבי העיר, כמפורש חש"מ ל'—ל"ב, "וישלח המלך את שר המסים על ערי יהודה ויעל בעם כבד ירושלימה, וידבר אתם טובות אך תוך ומרמה היו בלבבו, כי כאשר האמינו לחלק שפתיו ויאספיהו העירה ויפול עליה באגרוף רשע ויהרוג עם רב מישראל". וגם על יזון קשה, מה ראה ליון את ישראל, אם נכספה נפשו אל משרת הכה"ג במקדש, המשרה היותר גבוה וחשובה בישראל אשר על ידה ניתן לו השלטון, עכ"פ אחרי אשר השיג אותה, היה לו לילך בדרך אבותיו הצדיקים ולהתקרב אל החסידים ולקרב אותם אליו, ואז היה מכובד על כל העם ומקודש בעיניהם ככל הכה"ג אשר שימשו לפניו, וע"י אשר רצה ליון את ישראל היה נמאס ונתאב בעיניהם, וגם משרתו, משרת הכה"ג במקדש אבדה כבודה וקדושתה, וא"כ למה תצא זאת מלפניו, לחלל את מקור כבודו וגדולתו, את קדושת הכה"ג במקדש ה'? שהרי כל עצמו של כה"ג היה: להיות הראשון לכל דבר שבקדושה, ומדוע רצה יזון להיות ראשון לכל דבר טומאה?

ע"כ ההגיון מחייב, שאנטיוכוס לא הסיר את חונו מכהן במקדש, וממילא לא מינה את יזון על מקומו לשמש בכה"ג במקדש, כי הוא לא התערב בענינים

הפנימיים של היהודים, כי מינוי כה"ג במקדש היה מסור ליד היהודים עצמם, (כמו שהוא בדברי הברייתא הנ"ל בהקדמה) כי לא רצה להרגיזם ומכש"כ להמרידם על עצמו, הוא נטל מאת חוניו רק את המשרה שבאה לו מאת המלך, היא משרת המושל על הארץ, אבל משרת הכה"ג במקדש, שבאה לו מאת היהודים, השאיר בידו, וגם את משרת המושל לא נטל ממנו בידים, כי באותה שעה כבר נטולה היתה משרה זו מידו של חוניו גם בלי שום פעולה מצדו של אנטיוכוס, וזה הדבר: כל ימי מלכי פרס מצרים וסוריא עד אנטיוכוס, כשמת הכה"ג המושל, היו היהודים ממנים כה"ג אחר על מקומו, והמלך לא התערב בדבר כנ"ל, והמלך מינה מושל אחר על מקומו, אלא שמנהגם של ישראל היה למנה את בנו על מקומו לכה"ג, ומנהגם של המלכים היה למנה למושל את האיש אשר היהודים מינו אותו לכה"ג, ועי"ז קראו את המושל בשם כה"ג ואת משרתו בשם כהונה גדולה, כמו שנתבאר לעיל, וכשמת המלך אשר מינה אותו למושל, אז עפ"י חוקי המלכות בטלה גם משרתו מהיות עוד המושל על הארץ מטעם המלך, עד אשר יאשר אותו המלך החדש במשרתו, אמנם גם זה היה מנהג קבוע שבכל פעם אישר המלך החדש את הכה"ג להיות הלאה המושל, כי לא היה לו שום עילה וסיבה למנה איש אחר למושל, ובמות סיליקוס, ועל כסאו ישב אחיו אנטיוכוס, אז עפ"י החוק חדל חוניו להיות המושל, והוא היה אז באנטיוכיא ולא בירושלים, ובכן גם בפועל לא היה הוא המושל. ואז באו המתיונים אל אנטיוכוס בהצעה שישלמו לו סכום עצום, שהיה נצרך לו בתחילת מלכותו, וגם הבטיחו לו ליון את ישראל ברצון ולא באונס, והכל בתנאי שימנה את יזון אחי חוניו למושל על יהודה, ע"כ לא אישר את חוניו במשרתו, ומינה את יזון למושל, וחוניו שידע היטב את טיב אחיו לא שב עוד לירושלים לכהונתו במקדש, אשר אנטיוכוס לא הסיר אותו ממנה, כי יירא שמא יהרגנו אחיו, (ואנטיוכוס עיכב אותו לזמן קצר באנטיוכיא עד שיתחזק יזון בממשלתו, אבל חוניו נשאר שם גם אח"כ, מפני הייראה מאחיו, ואילו היה מקום מושב חוניו בדפני של אנטיוכיא עפ"י פקודת אנטיוכוס, לא היה הוא דן את אנדרוניקוס למיתה על הרגו את חוניו כשיצא מדפני, שהרי ביציאה זו עבר חוניו על מצות המלך) ומפני שיוון נתמנה רק למושל ולא לכה"ג במקדש, ע"כ לא איכפית ליה אם לא יהיה מקודש בעיני העם, ואדרבא ביקש לחלל את כל הקדוש בישראל וגם את העבודה שבמקדש, כדי שלא יהא הכה"ג המשמש במקדש מכובד ממנו, וגם היהודים לא התקוממו נגד המלך והמושל, כי שניהם לא התערבו בעניני המקדש.

וכן מחייב ההגיון על מינויו של מינליוס בשנת שלש למלוך אנטיוכוס, קמ' ליונים, וכן על מינויו של אחיו ליזימכוס, שמינויו זה למושל היה, ולא לכה"ג במקדש ה', הנה מינליוס וליזימכוס משבט בנימין היו, ולא היו כהנים, ומעולם לא נמצא דבר מוזר כזה בישראל, שאיש זר אשר לא מזרע אהרן הוא יקרב אל המזבח וגם יכנס אל קודש הקדשים, ולא היו הכהנים והעם מוחים בידו, ודבר

זה לבדו דיו להוכיח שהם לא היו כה"ג במקדש, כי אם המושלים, שהיו נקראים באותה תקופה בשם כה"ג, וגם אנטיוכוס אשר באותה שעה לא רצה להמריד על עצמו את עם יהודה, לא היה ממנה איש משבט בנימין ועובד ע"ז בפרהסיא, לשמש בכה"ג במקדש ה'. והלוא מינוי כזה היה ממש גזרת שמד בעיני כל עם יהודה! וגם על בעל חשמונאים ב' תמוה, הוא מספר באריכות את גזרות השמד, וחילול הקודש, איך לא יזכיר ולא ידגיש את אשר עשה אנטיוכוס, כי גבלה עשה בישראל למנות לכה"ג במקדש, איש משבט בנימין וגם עובד ע"ז, ויותר מזה! כשהוא מספר שאנטיוכוס מינה את מיניליוס לכה"ג אינו מספר את העובדה שמיניליוס היה משבט בנימין, הוא רק מספר דרך אגב "ויהי מקץ שלש שנים וישלח ישוע (יזון) את מיניליוס אחי שמעון הנזכר אל המלך — ומצא מיניליוס חן בעיני המלך — וישג את הכהונה מידו". ובפרשה הקודמת הוא מספר: "ובימים ההם היה שומר הבית בירושלים, ושמו שמעון ממטה בנימין, והוא שונא לכהן הגדול". ומדוע אינו מתאונן על עצם המינוי אשר לא כדת, הוא רק מתאונן על מיניליוס שאחר שנתמנה לכה"ג, הלך בדרכי עריצים והיצר לישראל ואח"כ טמא את המקדש, מכל זה מבורר שעל עצם המינוי אין לו מה להתאונן, והמינוי עצמו לא היה נגד חוקי התורה ואין לו להדגיש שהוא היה משבט בנימין, כי מינויו לא היה לכה"ג במקדש, כי אם למושל על הארץ, ולאותה משרה קראו באותה תקופה בשם כה"ג.

והנה מיניליוס היה רשע וכופר באלקי ישראל עובד ע"ז בפרהסיא, ומדוע לא נמסר דינו לבי"ד, הלוא כה"ג דן ודנין אותו, וכמו ששנינו בברייתא (הנזכרת לעיל בהקדמה) מנחות ק"ט: "ביקשו אחיו הכהנים להרגו", אלא ע"כ הוא לא היה כה"ג המשמש במקדש, הוא היה המושל על הארץ מטעם המלך, ומכיון שהיה פקיד-המלך גבוה, לא נמסר דינו לבי"ד של ישראל, וע"כ הגישו את משפטו אל אנטיוכוס עצמו. ובקדמ' י"ב ט' ז' כתב, יוספוס על מיניליוס: כדי להגיע אל השלטון הכריח את עמו לעבור על חוקיו.

הנה בעל חשמונאים ב' מספר (ד' נ"ג-ה) "וגם ליזימכוס מעל במקדש ה' ויבזז את ההיכל בעצת מיניליוס אחיו, ויקהלו עליו כל העדה כי כמעט נעדר כל כלי יקר מבית ה', — ואת שודד ההיכל תפשו חי על אוצר ההיכל ויורידוהו בדם שאולה". ועתה אילו לא הרגו את הבליעל באותו מקום ובאותה שעה, היה מוכר ממש כל כלי יקר מבית ה', וא"כ באיזה כלים ישמשו הכהנים, וגם הוא עצמו ליזימכוס הכה"ג במקדש ה', במה ישמש בכה"ג במקדש? ומדוע הרגו את הבליעל על אשר מכר את כלי המקדש, היה להם להרגו על עבירות יותר חמורות, שעבר אותו רשע עליהן. אלא ע"כ הוא לא היה הכה"ג במקדש כי אם המושל מטעם המלך (והיה נקרא כה"ג כנ"ל). וע"כ לא היה דינו נמסר לבי"ד של ישראל, ומכיון שלא שימש במקדש, לא איכפת לי' אם לא יהיה לכהנים כלי שרת לשמש בהם, אבל מכיון שהוא היה המושל ולא כה"ג במקדש, לא היה לו רשות להתערב

בעניני העבודה שבמקדש, ומכש"כ לבטל בידים את העבודה, ע"י מכירת כלי השרת, ובוזה עבר על פקודת מלכו ע"כ נועזו להרגו.

ולהלן (ה' כ') הוא מספר, כי אחר מות ליזימכוס מינה אנטיוכוס עוד הפעם את מיניליוס לכה"ג, ואח"כ ירד להלחם במצרים, ובשובו משם, כבש את ירושלים ועשה טבח נורא ביושביה, וכל זה איננו שוה לו, כי גם הלך אל קודש הקדשים, והבוגד מיניליוס הלך עמו לנחותו הדרך, וביטל את העבודה במקדש והעמיד צלם בהיכל. וא"כ איפוא, איה ישמש מיניליוס בכה"ג? וגם א"א לומר שאחר שהעמיד צלם בהיכל, היה מיניליוס הכומר הגדול לאליל יופיס אולימפוס בביהמ"ק, שהרי אחר שטיהר יהודה בן מתתיהו את ביהמ"ק, מספר ב' חש"א (ד' ל"ח) "ויהי בראותם את המקדש כי שמם ואת המזבח כי חולל ואת הדלתות שרופות באש והלשכות נהרסות, ועשב השדה צומח בכל גבולו מסביב", הרי לא שימשו בו כלל גם לאלילי יון. ועתה אם מינויו של מיניליוס היה לשמש בכה"ג במקדש, והמינוי הזה נתן לו עוז ושלטון, מדוע היתה ידו באמצע לשרוף ולהרוס את ביהמ"ק, הלא עי"ז ביטל בידים את משרתו והאביד את שלטונו?

כששלח דימטריוס את ניקנור לחזק את הכה"ג ביד אלקימוס (חש"ב י"ד ט"ו), מספר ב' חש"א (ז' ל"ג) שניקנור אמר אל הכהנים אשר במקדש, "אם לא תסגירו את יהודה ואת אנשיו בידי, שרוף אשרוף את הבית הזה בשובי בשלום", ועתה אם ישרוף את הבית אחרי אשר ינצח את יהודה, איך יקיים את פקודת מלכו ליתן ולחזק את הכה"ג ביד אלקימוס? הלא אם מקדש לא יהיה גם כה"ג יהיה למותר, א"כ יבטל בידים את משרתו של אלקימוס! מכל הנ"ל מבורר, שהרשעים הנ"ל לא נתמנו לכה"ג במקדש, כי אם למושלים, אלא שבאותה תקופה קראו למושל, בשם כה"ג, אבל להם ולממשלתם לא מעלה ולא מוריד אם יש עבודה במקדש או לא, ולא איכפת להו אם אין להם לישראל ביהמ"ק כלל.

בעל חש"א מספר (ד' מ"ב-ג') שאחר שנצח יהודה וטיהר את המקדש, "ויבחר מן הכהנים אשר לא הוטמאו ואשר לא עזבו את ברית אלקיהם וכו' וישימו את הקטרת על המזבח וכו' ותחל כל העבודה כאשר בתחילה", ומדוע אינו מספר שמינו כה"ג אחר על מקומו של מיניליוס הרשע העובד ע"ז ושהרג רבבות מישראל על שמרם את התורה, וגם היה לו לספר את מי מינו על מקומו של אותו רשע, כמו שהוא מספר על מינויו של יזון, מיניליוס, ליזימכוס, ומיניליוס, אלא ע"כ אין לו מה לספר כאן כי מיניליוס מעולם לא נתמנה לכה"ג במקדש, ולא הוצרכו למנות אחר על מקומו.

יוספוס מספר שאחר מות אלקימוס נתנו היהודים את משרת הכה"ג ליד יהודה בן מתתיהו. והנה ידוע שהמקור אשר ממנו שאב יוספוס את ידיעתו על תקופת שעת השמד, הוא: ספרי החשמונאים, (או העתקות מהם) ובהם לא נזכר כלל שיהודה היה כהן גדול ליהודים, וגם לא היה אפשר להיות, כי אילו היו היהודים ממנים כה"ג מבלי לשאול את פי המלך, הרי היו ממנים אותו תומ"י אחר נצחונו

הגדול על נקנור, וחזן מזה, הרי חסר מן הסיפור מה עשה המלך בעד או נגד מינוי זה. (ואגב נעורר שאילו היה יהודה כה"ג, היה להם לחז"ל לתקן בתפילה: בימי מתתיהו בן יוחנן כה"ג חשמונאי, ובני כהנים גדולים, כשעמדה מלכות יון הרשעה וכו', שהרי כל בני מתתיהו שהיו מנהיגי הדור כל אחד בשעתו, והלשון "בימי" מתאים להם, והם: יהודה, ויונתן ושמעון, שלשתם שימשו בכה"ג). עכ"פ ברור, שהיהודים לא מינו את יהודה לכה"ג, והמקור לדברי יוספוס אלו, הוא: חש"ב י"ג ל', כי שם הוא מספר על אופטור, שאחר שכרת ברית שלום עם יהודה, "ויבקש את אהבת יהודה וישימהו לפקיד ולנגיד מעכו ועד גבול ארץ בני גיריני", כלומר המלך מינה את יהודה לשר הצבא הראשי, וזו היתה משרה גבוהה מאד, שניה ותכופה למשרת המושל, וע"כ במות אלקימוס (יוספוס קובע מיתת אלקימוס בחייו של יהודה בניגוד לס' חשמ', וכנראה מקור עכו"ם מצא וממנו העתיק טעות זו), והמלך לא מינה עדיין מושל חדש על יהודה, ובאותה שעה היה יהודה השר היותר גבוה בכל ארץ יהודה, וע"כ סר כל העם למשמעתו עד אשר ישלח המלך שר גדול ממנו (מושל). אלא שבלשונו של אותה תקופה כתב הסופר שאחר מות אלקימוס נעשה יהודה לכה"ג (כלומר למושל) בארץ, ויוספוס, כדרכו העתיק תוכן הדברים, שהיהודים מינו את יהודה לכה"ג.

יוספוס מספר שאחר מות יהודה היתה משרת הכה"ג פנויה ארבע שנים (ובמקום אחר הוא כותב שבע שנים), ואם הכוונה על הכה"ג שבמקדש, מדוע לא מינו הכהנים כה"ג כשר מקרבם, הלוא העבודה במקדש נעשתה גם בהיות אלקימוס המושל על הארץ, והכהנים ששימשו בו היו כשרים כנ"ל, וא"כ מדוע ביטלו את עבודת יוה"כ לכפר על ישראל ומצות עשה של חביתי כה"ג בכל יום ויום? ובפרט לפי דברי יוספוס עצמו שהיהודים מינו אחר מות אלקימוס את יהודה לכה"ג ולא המתינו עד אשר ימנה המלך? אלא ע"כ הכוונה שמשרת המושל — אשר לה יקרא באותה תקופה בשם כה"ג — היתה פנויה (שבע) ארבע שנים, אבל הכה"ג שבמקדש לא היתה בטלה אפילו על יום אחד (וכעין ששנינו מנח' פ"ד מ"ה). וגם כאן יוספוס ספרים מצא שהיה כתוב בהם שמשרת הכה"ג (במובן המושל) היתה פנויה ד' שנים והוא העתיק תוכן הדברים שמשרת הכה"ג היתה פנויה.

וכבר אמרנו למעלה שיוספוס כתב ספרו לקוראים עכו"ם, וע"כ ככל הסופרים העכו"ם, סיפר רק פעולות המושלים והשרים עושה דבריהם, ולא את פעולת הכה"ג המשמש במקדש ולא את פעולת חכמי ישראל, וכמו שסופרי העכו"ם אינם מספרים פעולות חכמיהם, רק אם ייצרו שיטה חדשה, כן עשה גם יוספוס, אלא שמכיון שחכמי ישראל מעולם לא ייצרו שיטה חדשה אלא מסרו מה שקיבלו מרבותיהם ע"כ אין הוא מזכירם כלל, כי הדבר הזה לא היה מענין את קוראיו הנכרים, וכן העבודה שבמקדש לא היתה בה דבר חדש, כי בכל יוה"כ עבד הכה"ג ממש כמו שעשה הכה"ג שקדם לו בשנה העברה, ומכש"כ הסופרים העכו"ם אשר

שימשו מקור ליוספוס, בודאי לא הטפלו בכה"ג המשמש ביוה"כ אשר לו לא העוז ולא המשרה, כי אם באיש אשר שלטון בידו.

עוד זאת לדעת, כי יוספוס סותר דברי עצמו פעמים אין מספר, כי העתיק כאשר מצא כתוב, ולא טרח להשוות המקורים, ואודות יונתן בן מתתיהו כבר הראנו למעלה, שמכל מהלך המלך אלכסנדר עמו, ומהופעתו במקדש בחג הסוכות, מבורר שהמלך מינה אותו למושל ולא לכה"ג במקדש ה', אלא שמשרת המושל היתה נקראת אז בשם כה"ג. ובאות הבא נברר בע"ה שגם שמעון בן מתתיהו כשמתמנה למושל, ועדיין לא נתמנה לכה"ג במקדש ה', קראו אותו בשם כה"ג. וגם משיהודה היתה מדינה עצמאית, היה נקרא נשיא המדינה בשם כה"ג ולא בשם נשיא, וכן את משרתו לא היו קוראים בשם נשיאות, כי אם בשם כהונה גדולה, וכמו שהוא מפורש בדברי בעל חש"א, (כנוצר לעיל בהקדמה לאות זו), "כתבו בדברי הימים ובכל ספריהם בשנה הראשונה לשמעון הכהן הגדול", וגם בגויים היה נודע נשיא מדינת ישראל בשם "הכה"ג", וכמו שכתבו גם יושבי אשפרתא (שם י"ד כ') וזקני רומא (שם ט"ו ט"ו) בלשון: "לשמעון הכהן הגדול", וכן יוחנן כה"ג נקרא בדברי חז"ל בכל מקום בשם זה, ולא בשם "יוחנן הנשיא". וגם כשכהני בית חשמונאי שמו כתר מלכות בראשם, גם אז היתה נקראת המלכות ביהודה בשם "כהונה גדולה", ולא בשם מלכות, כמפורש בדברי הסופר היווני סטראבון, (חי בזמן הורדוס ואחריו) שכתב על הורדוס: שהיה ממשפחת החשמונאים, ובערמתו נטל לעצמו את הכהונה גדולה מהם, ואח"כ קיבל מן הרומאים תואר ושלטון של מלך וכו' ע"כ. והנה פשוט וברור שכוונתו לומר, שהורדוס היה ממשפחת החשמונאים ע"י אשתו (מרים, בתם של אלכסנדר בן אריסטובלוס ואלכסנדרה בת הורקנוס) ושבערמתו לקח מהם את הממשלה, אשר הוא (סטראבון) קורא לה בשם כהונה גדולה, כי זה שמה באותה תקופה, ואח"כ נתעלה עד שקיבל מן הרומאים גם את התואר "מלך יהודה", כי הרומאים אחר כיבושם את ארץ יהודה ונתנו את הממשלה להורקנוס, נתנו לו את התואר נשיא (אתנרכוס), ולא את התואר מלך.

יוספוס מספר, שאחר מות ינאי, מלכה אלמנותו: שלמית אלכסנדרה, ולכה"ג נתמנה בנם הבכור הורקנוס. אח"כ הוא מספר שהיא מלכה חשע שנים, ואחר מותה כשבנה הבכור הורקנוס נתמנה לכה"ג, קם עליו אריסטובלוס אחיו וינצחנה, והכריז עצמו למלך וכו'. והנה אין ספק שהורקנוס לא נתמנה שתי פעמים לכה"ג, פעם אחר מות אביו ועוד הפעם אחר מות אמו. וברור שהכוונה שאחר מות אביו נתמנה לכה"ג במקדש, ואחר מות אמו נתמנה למושל על הארץ. וידוע, שיוספוס ספרים מצא והעתיק מהם, באחד היה כתוב שאחר מות ינאי נתמנה הורקנוס לכה"ג, ובשני היה כתוב שאחר מות אלכסנדרה נתמנה הורקנוס לכה"ג (כלומר למושל), ומפני שעד מות ינאי היו שתי המשרות — הממשלה והכה"ג — ביד איש אחד, ואחרי מותו נפרדו זו מזו, כי אשה לא יכלה לשמש בכה"ג במקדש,

ע"כ הוצרך הסופר הראשון לספר, שאחר מות ינאי נתמנה הורקנוס לכה"ג, אבל יוספוס העתיק דברי שניהם ככתבם וכלשונם ולא שת לב שעייזו יהיו דבריו סותרים אלו את אלו, כי אין דרכו לפרש מה שמצא כתוב, אלא להעתיק, וכן עשה בקדמ' כ' י' שהוא מונה שם את מספר הכה"ג שבכל התקופות ואסף אל אותה רשימה כל מי שמצא כתוב עליו שהיה נקרא בשם כה"ג, אף אם היה רק המושל ולא המשמש בכה"ג במקדש.

ועיין להלן אות ח' ותראה כי יוספוס העתיק מאיזה מקור שמצא, ששלש פעמים הורד הכה"ג ממשרתו, אף שהוא עצמו מספר אח"כ כעשרים פעמים, איך הורידו הורדוס ובניו, ונציבי רומא את הכה"ג ממשרתו, אלא מכיון שהוא מצא כתוב שג' פעמים הוסר הכה"ג, העתיק כמו שכתוב, ולא שם לב לפרש ולהשוות הסתירות, כי אין דרכו בכך.

ומפני שהעוסקים בדברי ימינו טעו וחשבו, שיוזן, מיניליוס, ליוזימכוס ואלקימוס, האנשים החטאים האלה בנפשותם, שפשעו באלקי ישראל, שימשו במקדש ונכנסו לפני ולפנים לכפר על ישראל, טעות זו הביאתם לידי שלשלת גדולה של טעותים, כי מכיון שהרשעים האלה שימשו בכה"ג במקדש, הרי כל העבודה שבמקדש היתה רק מצות אנשים מלומדה, שנעשה ע"י טכס קבוע, ולא היתה מצוה שצריכה כוונה לשם קדושת ה', והיא שגרמה להם גם לומר שהכהנים שבבית שני ומכש"כ הכה"ג, היו צדוקים, ושהצדוקים כבר בימי יונתן היו כתה גדולה וחזקה שעברו על דיני ומנהגי ישראל בפומבי ואין איש מוחה בידם, ושיוחנן כה"ג כבר בתחילת או באמצע מלכותו נלכד בשחיתותם, ושבניו כבר גודלו וחונכו על ברכיהם, ושישראל בחרו הצדוקים הללו למושל ולמלך עליהם, כל זה טעות אחת גדולה וכוללת.

הכהנים ששימשו במקדש היו כולם קדושים שמסרו נפשם על כל פרטי העבודה כמו שנבאר להלן בע"ה (בימי ינאי), ומכש"כ הכה"ג שנכנסו לפני ולפנים, ורק כיוצא מן הכלל אירע שהכה"ג שנכנס לפני ולפנים וחשבו שקדוש הוא לאזיקו, נודע עליו אח"כ שאינו כן, ואילו היו יודעים בו מתחילה שאינו צדיק, לא היו נותנים לו להכנס אל קדה"ק.

ואודות הצדוקים, פעולתם והשפעתם, הנה הדבר ברור שכל ימי יונתן, שמעון, ויוחנן כה"ג עד שנעשה צדוקי, (והוא נעשה צדוקי בשנת מותו כמו שנברר להלן בע"ה), לא היו יכולין לעבור בפומבי, לא על דבר תורה ולא על מה שתיקנו רבנן, שהרי כל עצמה של מלחמת החשמונאים היתה רק נגד גזרת השמד ונגד ההתיונות בישראל, וכל בר דעת יבין ויודה שאחר נצחונם משעה שנתמנה יונתן למושל, ומכש"כ מימי שמעון כשיהודה היתה מדינה עצמאית, וכל מעשיהם היו עושים עפ"י הבי"ד הגדול שבלשכת הגזית, אין כל ספק שכל דיני התורה וכל תקנות דרבנן, הם הם היו חוקי המדינה אשר כל אזרח בישראל בלי הבדל והפרש היה מחויב לקיים אותם, ואם עבר עליהם נענש בכל חומר חוקי המדינה כמו

שכתוב בתורה או שתיקנו רבנן, וא"כ איך תעלה על הדעת שהצדוקים היו מאורגנים אז לכתה בפני עצמן ועברו על מה שכתוב בתורה, הלוא היו גענשים בכל חומר חוקי המדינה, וכן גם בימי יוחנן כה"ג לפני אשר נעשה צדוקי, איש לא הזיד לעבור בפרהסיא על דברי תורה או על תקנות דרבנן, כי כל אלה היו חוקי המדינה כמו שנבאר להלן בע"ה בימי יוחנן כה"ג.

וע"י שהנחה זו — שהכה"ג וגם ההדיוטים ששימשו במקדש היו צדוקים — היתה בסיס לדברי כותבי דה"י, ע"כ מצאו סמך לדבריהם מדברי יוספוס שכתב בספרו: קדמוניות, בזה הלשון: בימים ההם (בימי יונתן) היו שלש כתות בין היהודים — הפרושים, הצדוקים, והאסיים — הצדוקים לא האמינו בהשגחת ה' — ובספרי, מלחמת היהודים הארכתי יותר אודות הכתה הזאת עכ"ל. ושם (בספרו: מלחמת היהודים) הוא כותב: הצדוקים אינם מאמינים בהשגחת ה', ולא בשכר ועונש, ולא בהשארת הנפש עכ"ל. ועפ"י דברי יוספוס אלו נוסף על שיטתם שהכה"ג המתיונים נכנסו לפני ולפנים ואף שהיו עובדי ע"ז כיפרו הם על כל ישראל וא"כ קדושה וטומאה שימשו בערבוביא, וממילא כתבו בפשיטות שבימי יונתן ושמעון ויוחנן כה"ג כבר היו הצדוקים כתה בפ"ע וחיו עפ"י חוקים מיוחדים להם, ויש אשר הקדימו זמן התיסדות הצדוקים עוד לפני ימי המתיונים.

אמנם, זו טעות בולטת, כי בימי יונתן ואחריו, כל מה שכתוב בתורה ומה שתיקנו חכמים, הם היו חוקי המדינה כנ"ל. אבל כוונת יוספוס היא: שבימי יונתן היו ג' שיטות פילוסופיות בין היהודים, וכמו שכתב כן מפורש בספרו: מלחמת היהודים (ב' ה' ב') ומפני שאחר זמן היו בעלי ג' שיטות הללו לג' כתות, ע"כ על שם העתיד הוא קורא אותם בספרו קדמוניות בשם כתות (ואגב נעזר שמעולם לא היו ג' כתות, כי הפרושים לא היו כתה, כי כל העם חי והתנהג עפ"י הוראתם, כמו שיוצא מפורש מדברי יוספוס עצמו במקומות אין מספר, וכמו שכתב, "העם ישמע לקולם (של פרושים) אפילו אם יאמרו נגד המלך והכה"ג", אלא שהוא רצה להקטין את ערך חכמי ישראל ולעשותם לכתה, אחת מג' כתות).

עכ"פ הם היו חוקי המדינה אשר כל יושבי הארץ קיימו אותם באין נקי, ועד שנת תשע לינאי לא היו הצדוקים מאורגנים לכתה ולא שינו בפרהסיא מדיני ומנהגי ישראל, (ורק בשנת מות יוחנן כה"ג נשתנו הדברים לזמן קצר, כדלהלן). והנה השיטות הללו הותחלו בימי יונתן, כי מכיון שיוספוס מספר שבזמן יונתן היו ג' כתות (שיטות), הרי הכתות (השיטות) היו חדשות מקרוב באו, ועוד וזה עיקר, כי כן מחייב השכל הישר שאז הותחלו שיטות חדשות בישראל, כי לפני ימי השמד לא היו כתות ושיטות בישראל, כי כל העם כולו התנהג עפ"י התורה בעצת הזקנים הבי"ד הגדול, וכמו שכתב ב' חש"ב (ג' א') "ויהי בהיות שלום בקריה הקדושה וחוקי ה' נשמרים ונעשים", עד שבאו המתיונים ובעזרת הסורים רצו לעקור את הכל, ולא יקרא שם ישראל עוד. והעם בכללו נלחם נגדם ונצחם, ושוב התנהג כל העם כולו עפ"י התורה בעצת הזקנים.

והשיטות הותחלו אחר נצחון החשמונאים כשיונתן נתמנה למושל. וזה הדבר: בתחילת השמד ברחו הרבה יראי ה' אל המדבר, וכשהתקומם העם, שבו הבורחים ונאספו תחת דגלת החשמונאים, ויחד עם כל העם כולו מסרו נפשם בעד תורתם ונלחמו ביונים ובמתיונים, אבל חלק קטן מן הבורחים נשאר במדבר כל ימי המלחמה וחי שם חיי התבודדות בקדושה וחומרה יתרה עד אשר שמעו כי פקד ה' את עמו ויונתן נתמנה למושל מטעם המלך והחזיר עטרת התורה ליושנה, וחוקי התורה ותקנות דרבנן שבו להיות חוקי המדינה, אז שבו מן המדבר אל הישוב והביאו עמהם מנהגיהם ושיטתם המיוחדת בענין השגחת ה' ופעולת בני אדם, וזו היתה התחלת שיטת האיסיים בישראל, אבל בימי יונתן לא היו עדיין לכתה בפ"ע, ואפילו שיטתם המיוחדת לא היתה אז בולטת כי הלא התנהגו עפ"י התורה אלא שהחמירו על עצמן, וכשעברו עשרות בשנים ודרכם המשונה היתה בולטת, כגון בעניני פו"ר, ובסדר אכילתם וטבילתם ובפרט בקנינים, רק אז היה נראה שלאנשים האלה יש להם שיטה פילסופית בפ"ע, ואז קראו אותם בשם מיוחד, בשם אסיים.

הצדוקים הם הם המתיונים שבשעת השמד ביקשו לעקור את הכל בעזרת הסורים, וכמו שמפורש בחש"א (י"א ע"ה) שבסוף ימי יונתן כשכבש שמעון את העיר בית-צור, מקום מבצר המתיונים, ויקראו לו לשלום וישלם שמעון עמהם ויוציאם מן העיר ויתן מצב בתוכה" הנה הוא גרשם מן העיר — מפני שהיתה עיר מבצר — ולא מן המדינה, אלא שמני אז לא יוכלו עוד לעבור על דיני ישראל, וכן בשנה השנית לשמעון כשכבש את גזר, נאמר שם: (י"ג מ"ז) „ויחמול עליהם שמעון ולא המיתם ויגרש אותם מן העיר“ וכן כשכבש את המצודה שבירושלים, נאמר שם: (נ"ב) ויצעקו אל שמעון לתת להם יד ימינו, ויתן להם את ימינו ויגרשם מעל המצודה ויחטא אותה ויסר כל שקץ מקרבה“ הנה גם יונתן גם שמעון גרשו את המתיונים מערי המבצר ומן המצודה, אבל נתנו להם חנינה בארץ אם ישובו מדרכם הרעה ויקבלו עליהם לקיים את חוקי הארץ.

וכשנצחו החשמונאים, ויונתן נתמנה למושל מטעם המלך, באו גם הרבה מתיונים — אותם שלא חיו על חרבם ולא היו בערי המבצר — בעלי אחוזות, תחת שלטונו של יונתן, הם חרקו שן אבל בע"כ התנהגו מני אז עפ"י דת משה וישראל כי הוכרחו לקיים חוקי המדינה, והמתיונים אשר בערי המבצר ששלטונו של יונתן עדיין לא הגיע עליהם המה נשאו קו"ח בעצמם: הן בעוד הסורים עוזרים להם היתה יד החשמונאים על העליונה, ואף כי עתה כשהמלך מינה את יונתן למושל, ובכן גם הם ראו בחוש שבזמן קרוב עתידה ממשלת יונתן להתפשט גם על ערי המבצר, והיו מוכרחים לקבל עליהם עול תורה ומצוות אשר שנאו מעומק לבבם, וע"כ ביקשו להשפיע על העם שברצון ולא באונס ישנה את דרכי חייו ולא ישמור את החוקים ואת המנהגים שקיבל מאבותיו, ומפני שכל העם

כולו שמע אך ורק בקול חכמי התורה, ע"כ גם המתיונים הביאו ראיה לדבריהם מדברי ראש חכמי התורה, אנטיגנוס איש סוכו, אשר שני תלמידיו, צדוק ובייתוס אמרו בשמו שאין עולם הבא ואין תח"מ, ומכיון שכן אין תועלת לקיים את התורה, וצריך לשנות את החוקים כפי צורך הזמן עפ"י שכל אנושי, ולשיטה פילוסופית זו עשו תעמולה בתחילת ימי יונתן, ודבר שאין צריך לומר שדבריהם לא עשו רושם כלל וכלל, כי ידע כל ישראל שמעולם לא עלה על דעת אנטיגנוס א"ס, הדבר אשר שני תלמידיו אמרו בשמו, וצדוק ובייתוס טעו והטעו. והמתיונים אשר מני אז התנהגו עפ"י דת משה וישראל מאונס, ועדיין קיוו שאם יקום מלך חדש בסוריא, ישתנו הסדרים ביהודה, עברו על התורה בחדרי חדרים כשלא נתיראו מפני מראית עין, וכן חינכו גם את בניהם: שבחוץ יהיו יהודים, ובבית יונים. אמנם הבנים אשר כבר הורגלו לקיים המצוות בפרהסיא, הגם שלא עפ"י אמונה ומסורת אבות קיימו אותן כי אם כמצות אנשים מלומדה, עכ"פ מכיון שכל ימי יונתן ושמעון ויוחנן כה"ג כבר הורגלו בהן, שוב לא נדמו להם כהר גדול וכעול קשה, וע"כ כשמצאו שעת הכושר לשנות את החוקים (בשנת תשע לינאי, כמו שנבאר להלן בע"ה) לא ביקשו עוד לעקור את הכל כאבותיהם המתיונים, ושינו רק בדברים שעמדו להם למכשול בפני שלטונם על העם, ומפני שהמתיונים הסתייעו מדברי צדוק ובייתוס על שיטתם בעניני שכר ועונש וכו', ע"כ כשנתארגנו בימי ינאי לכתה בפ"ע, נקראו בשם צדוקים (ומקצתם בשם בייתוסים). וזהו שכתב יוסיפוס שבזמן יונתן היו ג' כיתות (שיטות) בישראל, כי אז הביאו המתיונים שיטה חדשה בשם של צו"ב שאין שכר ועונש וע"כ ראוי לשנות את חוקי התורה, ואז לא עשו עדיין דבריהם פרי, כי כל איש אשר חי תחת שלטונו של יונתן והבי"ד הג', קיים תורה ומצוות ברצון או באונס כנ"ל אמנם בימי ינאי כשהשלטון בא ליד קלי הדעת, חידשו אותה שיטה, וכדרך כל עושה עול, אמרו שהיכירו באמיתות אותה שיטה, וכעין שאמרו חז"ל סוף הוריות; האויב תמו, חרבות לנצח, ועיין בהקדמת הספר.

וסדר הדברים הנ"ל מפורש גם בדברי רז"ל אבות דר"נ פ"ה ב': אנטיגנוס איש סוכו היו לו ב' תלמידים שהיו שונים בדבריו והיו שונים לתלמידים, ותלמידים לתלמידיהם, עמדו ודקדקו אחריהם ואמרו מה ראו אבותינו לומר דבר זה, אפשר פועל עושה מלאכה כל היום ולערב אינו מקבל שכר, אלא אילו היו יודעים אבותינו שיש עולם אחר ויש תחית המתים לא היו אומרים כך, עמדו ופירשו מן התורה ונפרצו מהם שתי פרצות, צדוקים על שם צדוק, בייתוסים על שם בייתוס, והיו משתמשים בכלי כסף וכלי זהב כל ימי חייהם, עד כאן. והנה מפורש בדברי חז"ל שתחילת פירסומה של שיטה זו היתה בימי תלמידי תלמידיהם של צו"ב, והוא ממש זמנו של יונתן, וכן מפורש בדברי רז"ל "ונפרצו מהם שתי פרצות", כלומר זמן רב אח"כ, ולא הם עצמן — מפרסמי השיטה — היו צדוקים ובייתוסים.

והמתיונים שקיימו את המצוות מאונס, בסתר רקמו מזימות איך להעביר ממשלת החשמונאים ולחדש ימי יוון ואלקימוס, והשתמשו בכל הזדמנות ובכל מעשה נבלה, להשיג מטרתם, כמו שנבאר הכל על מקומו, בע"ה.

עכ"פ כל ימי יונתן ושמעון ויוחנן כה"ג לא היו הצדוקים יכולים לעבור בפרהסיא על שום דין מדיני ישראל, כי כולם היו חוקי המדינה וכל עובר עליהם נענש בכל חומר הדין, וגם אותם ששמרו את המצוות רק למראית עין, אם קיבלו משרה בארץ, התחסדו ודיקדקו לקיים המצוות בכל פרטותיהן כדי שיהיו נראים בעיני העם כחסידים, וכמו שכתב יוספוס (קדמ' י"ח א' ד') "ואם יקבלו משרה בארץ יתנהגו כדרך הפרושים, כי באופן אחר לא יסבול אותם העם".

ואילו היו הצדוקים כבר בימי יונתן ושמעון כתה שלמה העוברת על דיני ישראל בפרהסיא, אי אפשר שלא יהיה בעל ס' חשמונאים מזכיר אותם כלל. ועפ"י הנ"ל, דהיינו שכל ימי יונתן, שמעון, ויוחנן כה"ג עד שנת מותו היו חוקי התורה ותקנות דרבנן, לחוקי המדינה, אשר כל העובר עליהם עונשו בצדה, עפ"י נבין כל מהלך הצדוקים עד סוף ימי החשמונאים האחרונים.

נחזור לעניינינו: בשנת קס"ט ליונים נשבה יונתן ביד טריפון, והיהודים בחרו את שמעון אחיו להיות להם לראש.

היוצא לנו מדברינו באות זו, הוא, כי בתקופה שאנו עוסקים בה היה נקרא המושל על יהודה בשם כה"ג, אף אם לא שימש מעולם בכה"ג במקדש, כי משך דורות רבים היה הכה"ג המשמש במקדש גם המושל על הארץ, והיו קוראים את המושל בשם כה"ג, ע"כ נשאר שם זה למושל גם אחר שנתפרדו שתי המשרות זו מזו, וגם אח"כ עד סוף ימי החשמונאים האחרונים היו קוראים את המושל או המלך, בשם כה"ג, ואת הממשלה (המלוכה) בשם כהונה גדולה. יוון, מינליוס, ליוזימכוס ואלקימוס, הרשעים האלה לא שימשו בכה"ג במקדש ונקראו בשם כה"ג כי כן קראו באותה תקופה לכל מושל ביהודה, וכל הימים אשר העבודה נעשתה במקדש שימשו בו כהנים כשרים הן הדיוטים והן כה"ג. ועוד: כי בני מתתיהו לא בעד חרות הלאם נלחמו כי אם בעד חרות הדת לבדה (ויקם שמעון בן מתתיהו — ואחיו — ויתיצבו בפני שונאי עמם לבל תופר תורת ה' ומקדשו חש"א י"ד ל"ג, והיה לו לומר: ויתיצבו בפני שונאי עמם לבל תופר תורת ה' ומקדשו ולהסיר עול גויים מעל ישראל, אלא ע"כ הם לא נלחמו כדי להסיר עול גויים, כי אם כדי שלא תופר תורת ה' ומקדשו) והם לא שאפו לא לשלטון ולא לכה"ג במקדש, ושתי המשרות באו לידם עפ"י דרישת העם — בימי שמעון — ועוד: כי יונתן שהיה צדיק תמים, גם הוא היה רק מושל ולא כה"ג במקדש, וע"כ אין ר' יוחנן מונה אותו, ועוד: כי כל ימי יונתן, שמעון, ויוחנן כה"ג עד שנת מותו, ואח"כ עד שנת ט' לינאי היו הצדוקים מקיימים כל מצוות התורה וכל תקנות דרבנן — ברצון או באונס — כי כל אלה היו חוקי

המדינה, כי אורייתא וישראל חד היה בימי יונתן, שמעון, ויוחנן כה"ג עד שנת ט' לינאי.

(ו) איך קבלו היהודים עליהם את שמעון בן מתתיהו למושל ולכה"ג, עד שהוא ובניו אחריו חמשה דורות משלו על ישראל, ושלשה דורות האחרונים נקראו בשם מלכי בית חשמונאי.

ומתחלה צריכים אנו לבאר ענין מושל ומלך בבית שני, עד כמה שהוא נוגע להבנת דברי ימי הכה"ג שאנו עוסקים בהם.

כתב הרמב"ם ז"ל הל' מלכים פ"א ה"ג, וז"ל: אין מעמידין מלך בתחילה (כלומר משושילתא חדשה) אלא עפ"י ביי"ד של ע' זקנים ועפ"י נביא, כיהושע שמינה משה רבינו ובית דינו, וכשאויל ודוד שמינם שמואל הרמתי ובי"ד. ה"ז: כשמעמידין המלך מושחין אותו בשמן המשחה וכו' ומאחר שמושחין המלך הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם, שנאמר למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל וכו', ולא המלכות בלבד אלא כל השררות וכל המינויין שבישראל ירושה היא לבנו ולבן בנו עד עולם. ה"י: ואין ממנין אותן (משאר שבטים) בירושלים לעולם, אלא מלך ישראל מזרע דוד, עכ"ל. הנה מפורש שמשפסקה נבואה מישראל בתחילת בית שני, לא היו יכולין להעמיד מלך בירושלים כי אם מזרע דוד.

והנה הרמב"ן ז"ל בפירושו על התורה פ' שופטים כתב וז"ל: ובספרי שום תשים עליך מלך — אשר יבחר ה' אלקיך בו, עפ"י נביא, א"כ מה טעם להזהיר לא תוכל לתת עליך איש נכרי, וה' לא יבחר בעכו"ם, אבל כדעת רבותינו יש בכתוב הזה תנאי נסתר, יאמר שום תשים עליך שיבחר ה' בו אם תוכל לעשות כן, שיענך השם בנביאים, אבל איש נכרי לא תוכל לתת עליך לעולם, עכ"ל. כלומר המלך אשר ה' מצוץ לשום עליך, הוא צריך שיהיה על פי נביא, אבל הרשות ניתנה לך לשום עליך אפילו לא על פי נביא, ובתנאי שלא יהיה איש נכרי, ודינו כדין מלך, והמורד בו, יש למלך רשות להרגו, וכן כתב הרדב"ז ז"ל בפשיטות, הלכות מלכים פ"ג ה"ח וז"ל: והאי מלך (שהמורד בו יש למלך רשות להרגו) היינו שהומלך עפ"י נביא או שהסכימו עליו כל ישראל עכ"ל. וכן משמע מדברי רש"י ז"ל סוטה כ"ב: ד"ה: אל תתיראי מן הפרושין, וז"ל: שהפרושין היו שונאין אותו לפי שהרג מן החכמים הרבה ונהפך להיות צדוקי כדאמר בקידושין, וכשמת היתה אשתו יראה מהם שלא יעבירו המלוכה מבניה, והיתה אומרת לו לבקש מלפניהם עליה, ואמר לה אל תתיראי מן הפרושין, שצדיקים הן שלא יגמלוך רעה, ולא לבניך שלא חטאו להם עכ"ל עכ"פ במלוכה עצמה לא היה בה איסור, והיו יכולים למנות מלך עפ"י דין אף שלא היה שם נביא, והיא יראה שמא מפני השנאה יעבירו את המלוכה מבניה, אבל לא יראה שמא יאמרו פרושים יש איסור במינוי מלך שלא עפ"י נביא. וכן משמע מדברי התוס' ז"ל סוטה מ"א: ד"ה אותו (באמצע הדיבור) וז"ל: ופירש ר"י אע"ג דאמר — אם היתה אמו מישראל מקרב אחיך קרינן

בית, היינו דוקא גבי נשיאות ושררות בעלמא דלינהוג שררות במתא, דדרשינן שום תשים עליך מקרב אחיך, מדסמין משימות למקרב אחיך ש"מ דבעינן בהו מקרב אחיך קצת, כגון אמו מישראל, אבל מלך חזר ושנה עליו מקרב אחיך תשים עליך מלך, דקפיד קרא גבי מלך עד שיהא ממש מקרב, ממוצע מאביו ואמו מישראל, וזאת היתה החניפה, שמלך (אגריפס) בזרוע שלא כדין תורה והודו לו והחזיקו בכך. ניהו שלא יכלו למחות, היה להן לשתוק ולא להחזיקו וכו' עכ"ל וכן כתבו כתובות י"ז ד"ה מלך, וז"ל: אע"ג דלא היה מלך גמור כדמשמע באילו נאמרין (סוטה מ"א:) מ"מ היו נוהגין בו כבוד כמלך גמור עכ"ל. כלומר אגריפס לא היה מלך גמור, כי לא היה ממוצע מאביו ואמו "מקרב אחיך" אבל אילו היה מאביו ומאמו מישראל, היה עפ"י הדין מלך גמור, ומדבריהם יוצא שינאי המלך שהיה מאביו ומאמו מישראל, היה מלך גמור עפ"י הדין, וע"כ לא היקשו התוס' ז"ל מדוע חנפו לינאי ואמרו לו (קידושין ס"ו) ינאי המלך רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן, כי לא היתה בזה חניפה כי ינאי כדין מלך, וכן משמע מדברי הש"ס (סנהדרין י"ט) דתנן מלך לא דן ולא דנין אותו, אמר רב יוסף לא שנו אלא מלכי ישראל אבל מלכי בית דוד דן ודנין אותן וכו', אלא מלכי ישראל מאי טעמא לא, משום מעשה שהיה דעבדיה דינאי מלכא וכו' ע"כ, ומדוע לא אמר רב יוסף לא שנו אלא מלכי ישראל שמלכו שלא כדין תורה אבל מלכי בית דוד דן ודנין אותו וכו' (וכעין זה הקשה רהב"מ ז"ל הל' מלכים פ"ג ה"ז) אלא ע"כ ינאי מלך כדין, כדבעינן למימר לקמן, כי רשות ניתנה לישראל למנות עליהם מלך גם לא עפ"י נביא, אם הסכימו עליו כל ישראל כדברי הרדב"ז ז"ל הנ"ל, דהיינו שנבחר עפ"י שלוחם של כל ישראל, הם השרים הגבוהים.

הבדל גדול יש בין מלך שנתמנה עפ"י נביא ובין מי שנתמנה עפ"י הסכם כל ישראל ולא עפ"י נביא.

מלך האמור בתורה ושישראל נצטוו עליו בעשה של שום תשום עליך מלך, הוא רק אם נתמנה עפ"י נביא, ועליו הכתוב אומר למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, והוא זוכה במלכות לו ולזרעו עד עולם. אבל מי שהסכימו עליו כל ישראל למנותו עליהם ולא עפ"י נביא, אין הוא נקרא בשם מלך, והתורה קראה למושל זה בשם נשיא, וכשנכנסו ישראל לארץ קראו למושל כזה בשם שופט, ורק אחר שמינו ישראל עליהם מלך עפ"י נביא, וכבר הורגלו בשם מלך, אז קראו בשם מלך גם מי שלא נתמנה עפ"י נביא.

התורה קראה לו בשם נשיא, כדתנן הוריות פ"ג מ"ג (על הפסוק ואשר נשיא יחטא) ואיזהו הנשיא זה המלך שנאמר מכל מצוות ה' אלקיו שאין על גביו אלא ה' אלקיו ע"כ, ומפורש בש"ס שאין כוונת המשנה שרק מלך האמור בפ' שום תשים מביא שעיר, שהרי רבי שאל מר' חייא מה אני בשעיר, ופירש"י ז"ל: כלומר נשיאות ידי מי הוי נשיאות מעליא וכו' עכ"ל, וכן על הפסוק

ונשיא בעמך לא תאור כתבו הראשונים ז"ל שנשיא זה הוא המלך, כי בשניהם הכתוב קורא בשם נשיא, לאיש שנתמנה על כל ישראל ואין על גביו אלא ה'. וכשנכנסו לארץ והסכימו כולם על איש שיהיה ראש עליהם, קראוהו בשם שופט, ודינו היה לכל דבר כדין מלך שנתמנה עפ"י הסכמת כל ישראל, והעוברים על דברו נתחייבו מיתה כדין מורדים, כמו שמצינו בגדעון (שופטים ח' ט"ז—י"ז) וחז"ל אמרו על גדעון (מכות כ"ג): שהוא אחד משלשה שבי"ד של מעלה הסכימו על ידו.

והמושל שמשל עפ"י הסכם כל ישראל ולא עפ"י נביא, בין שנקרא בשם נשיא או בשם שופט, (ואח"כ בשם מלך), לא היה בנו יורש משרתו, ראשית: כי אילו היתה משרת זו עוברת בירושה לזרעו אחריו, הרי כבר שמו עליהם מלך, והתורה אמרה שום חשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך בו, שהמלך צריך שיתמנה רק עפ"י נביא, ומטעם זה לא מצינו בכל השופטים שבנו יהא יורשו, אף שמצינו להרבה שופטים שהיו להם בנים. (יאיר הגלעדי, אבצן, עבדון, והנה על אבצן אמרו חז"ל ב"ב ל': שכולם מתו בחייו, אבל לעתניאל מצינו שזרעו היה קים בימי דוד, כמו שנאמר דה"א כ"ז ט"ו חלדי הנטופתי לעתניאל) ורק אבימלך בן גדעון היה היחידי שירש את משרת אביו, וע"כ נאמר עליו בכל הפרשה בלשון מלך ולא בלשון שופט, וימליכו את אבימלך למלך, "ותמליכו את אבימלך" ועוד הפעם "ותמליכו את אבימלך" כי מינוהו עליהם בתורת ירושה כמו שאמרו לאביו גדעון: משל בנו גם אתה גם בנך גם בן בנך, ויב"ע מתרגם: מלך עלנא, וכן על: וישר אבימלך על ישראל, הוא מתרגם ומלך אבימלך, וזהו הטעם שישראל בקשו משמואל לשים עליהם מלך, כמו שנאמר: ויאמרו לא כי מלך ימלוך עלינו והיינו גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו, והנה חז"ל אמרו (סנהדרין כ'): זקנים שבדור כהוגן שאלו שנאמר תנה לנו מלך לשפטינו אבל עמי הארץ שבהן קלקלו שנאמר והיינו גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו, ופירש"י ז"ל: עמי הארץ קלקלו, דאילו זקנים שאלוהו לשופטים ולרדות הסרבנים שבהם, אבל עמי הארץ תלו עליו מלחמותיהם, שאמרו ויצא בראשינו ונלחם את מלחמותינו, עכ"ל. והנה הזקנים שאלו כהוגן במה ששאלו מלך אשר ישפוט אותם, אבל עדיין לא היו צריכין לשאול להם מלך! שהרי גם השופטים כולם שפטו אותם, כמו שנאמר, והוא שפט את ישראל זכו, וכן קשה על אמרם: אבל עמי הארץ שבהם קלקלו, כי תלו עליו מלחמותיהם, והנה חוץ מה שקלקלו במה ששאלו מלך אשר ילחם את מלחמותיהם, הלוא שאלו שלא לצורך כלל, כי ללחום את מלחמותיהם לא היו צריכין לשאול להם מלך, כי גם כל השופטים לחמו את מלחמותיהם, כמו שנאמר (שופטים ב' ט"ז) ויקם ה' שופטים ויושיעום מיד שוטיהם, וכתוב (שם י"ח) והיה ה' עם השופט והושיעם מיד אויביהם, ועוד כתובים רבים, וא"כ בין לזקנים ובין לעמי הארץ איזו תועלת יש במלך יותר מבשופט.

אמנם הם שאלו מלך עפ"י נביא אשר גם זרעו אחריו יירש את מלכותו. מה שאין כן בשופט, כמו שנאמר (שם י"ט) "והיה במות השופט ישובו והשחיתו מאבותם" כי אחר מות השופט לא היה בנו יורש את משרתו, ועד אשר הקימו שופט אחר, היה איש כל הישר בעיניו יעשה, ואפשר היו גם מריבות אודות מי להקים לשופט, וע"כ שאלו מלך עפ"י נביא אשר במותו יירש בנו את מלכותו. וכן משמע מדברי התוס' ז"ל סנהדרין כ: ד"ה מלך מותר, וז"ל אי נמי דפרשת המלך לא נאמרה רק על המלך שמלך על כל ישראל ויהודה ומאת המקום, ואחאב לא מלך על יהודה וגם לא מלך מאת המקום עכ"ל, כלומר עמרי אבי אחאב נתמנה למלך עפ"י הסכמת כל ישראל ולא עפ"י נביא, כמו שנאמר (מל"א ט"ז כ"א—כ"ב) אז יחלק העם ישראל לחצי, חצי העם היה אחרי תבני בן גינת להמליכו והחצי אחרי עמרי, ויחזק העם אשר אחרי עמרי את העם אשר אחרי תבני בן גינת וימת תבני וימלוך עמרי, ופירש"י ז"ל: כשנשא אסא בתו של עמרי ליהושפט בנו, הרגו את תבני כשראו חשיבותו של עמרי בסדר עולם, עכ"ל, ואעפ"כ לא היה לאחאב בנו דין מלך האמור בתורה, כי ע"פ דין לא ירש מאביו את המלוכה, ואחאב עצמו לא נתמנה עפ"י נביא. וכן כתב הרמב"ן ז"ל פ' ויחי על הפסוק לא יסור שבט מיהודה, וז"ל: "ולפיכך אעפ"י שישראל מקיימין עליהם מלך משאר שבטים כפי צורך השעה, אין מושחין אותו, שלא יהא עליהם הוד מלכות אלא כמו שופטים ושוטרים יהיו" כלומר אם כל ישראל הסכימו למנה עליהם מלך ולא עפ"י נביא, הרשות בידם כפי צורך השעה, אבל לא תעבור המלוכה לזרעו אחריה, אלא יהיה כמו השופט כנ"ל.

וכן נראה מדברי רש"י ז"ל ראש השנה ב: דגרסין התם: ואם לא עמד אלא באחד בניסן, אין מונין לו שנה עד שיגיע ניסן אחר, פשיטא, לא צריכא דאימנו עליה מאדר (נימנו וגמרו השרים למנותו רש"י ז"ל) מהו דתימא נימנו ליה תרתין שנין, קמ"ל, ע"כ, ולהלן קאמר הש"ס: מת באדר ועמד אחר תחתיו בניסן, מונין ראשונה לראשון ושניה לשני, פשיטא, לא צריכא דאימנו עליה מאדר ומלך בן מלך הוא, מהו דתימא נימנו ליה תרתי שנין, קמ"ל, ופירש"י ז"ל: ומלך בן מלך הוא, דאי משום דאימנו עליה לא איצטריך לאשמעינן דשמעינן לה מרישא, אבל השתא דאיכא תרתי, אימא נימנו ליה מקמייתא, קמ"ל, וטעמו של דבר לפי שהמלכות ירושה היא דכתיב למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו עכ"ל, והנה מדסיפא במלך בן מלך א"כ רישא במלך משושילתא חדשה איירי, ולפי"ז איך פירש רבינו ז"ל: דאימנו עליה, נימנו וגמרו השרים למנותו, היה לו לפרש: נימנו וגמרו הנביא ובי"ד של ע"א למנותו, אלא ע"כ כאן איירי במלך שלא עפ"י נביא אלא בהסכמת כל ישראל, וע"כ צריך הסכמת השרים, וזה פשוט, וזהו שכתב רש"י ז"ל "אבל השתא דאיכא תרתי אימא נימנו ליה מקמייתא, קמ"ל" כלומר במלך בן מלך, והשרים נימנו וגמרו עליו באדר, מהו דתימא נימנו ליה

משעה שהסכימו עליו, קמ"ל, דאין מונין לו אלא משעה שנתמנה בפועל, וטעמו של דבר שהייתי אומר במלך בן מלך שימנו לו משעה שהסכימו עליו השרים, כי המלכות ירושה היא, וקמ"ל, שבוזה אינה ירושה. ומה שכתב רבינו ז"ל וטעמו של דבר, הוא על ההנהגה אמינא, אבל אין לומר שטעמו של דבר הוא על המסקנא, כמו שגם הק"ר ז"ל הקשה על המהרש"א ז"ל, וחזק מזה, היה לו לרבינו ז"ל לומר שהמלכות ירושה היא "לו" כמו שאמרו בש"ס הוריות י"א: אמר ראב"י דכתיב למען יאריך ימים על ממלכתו וגו' ירושה היא לכם, וכן כתב שם רש"י ז"ל ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, משמע ירושה היא להם עכ"ל. וכאן השמיט רבינו ז"ל המלה לו, וכתב שהמלכות ירושה היא, כלומר מלכות האמורה בתורה ירושה היא, אבל זה אף שהוא מלך בן מלך וגם נימנו וגמרו השרים למנותו, אבל מכיון שלו אינה ירושה, אינו מועיל כלום. ושוב מצאתי שגם הג' ר' צבי חיות ז"ל פירש שדברי רבינו ז"ל "וטעמו של דבר" הם על ההנהגה אמינא.

ושוב מצאתי שהגאון רמלבי"ם ז"ל כתב על הפסוק (מל"א י"א ל"ד) ולא אקח את כל הממלכה מידו כי נשיא אשיתנו כל ימי חייו, וז"ל: שהנשיא אינו מוריש הנשיאות לבניו, ומזה הצד שהוא לא יוריש אותה לבנו אינו עוד מלך שהמלכות ירושה לבניו, רק נשיא, עכ"ל.

ועפ"י הנ"ל יתורץ עוד דבר תמוה, הנה בדברי חז"ל נישנו ונאמרו דיני ראשי העם: המלך, הכה"ג, הנביא, ראש הבי"ד הגדול, ועוד, ומדוע לא שנו חכמים דינים הנהגים בשופטים שהם פרנסו את ישראל ממות יהושע ועד שנמשך שאול למלך, וכן לא שנו דיני הנשיאים (המושלים) שפרנסו את ישראל משך תקופה גדולה בבית שני, אמנם לפי הנ"ל ניחא, כי דיני השופט והמושל הם הם דיני המלך (שנתמנה עפ"י הסכמת כל ישראל ולא עפ"י נביא) וזה היה נקרא לפני מלך מלך בישראל, בשם שופט, ובימי החשמונאים הראשונים בשם נשיא, (והאחרונים קראו עצמם בשם מלך כדלהלן), ומה שאמרו חז"ל "כל האמור בפרשת מלך מלך מותר בו" הוא על מלך האמור בתורה דהיינו שנתמנה עפ"י נביא, וכדברי התוס' ז"ל הנ"ל, ואף שאמרו חז"ל שכל המינויין שבישראל בנו קודם לכל אדם, דכתיב למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל, כל שהוא בקרב ישראל בנו עומד תחתיו, אעפ"כ במלך קפיד קרא שרק אם נתמנה עפ"י נביא יהא בנו יורשו, וכעין שכתבו התוס' ז"ל הנ"ל (סוטה מ"א:): שאף שדרשו מן הפסוק מקרב אחיך תשים עליך מלך, שבכל מינויין אם היתה אמו מישראל, מקרב אחיך קרינו ביה, אעפ"כ במלך קפיד קרא שיהא אביו ואמו מישראל. עכ"פ מכל הנ"ל מבואר, שבבית שני כשלא היה עוד נביא, היתה הרשות ביד ישראל למנות עליהם נשיא או מושל (מלך) בהסכם כל ישראל, וגם מבואר שמי שנתמנה לנשיא או למושל עפ"י הסכם כ"י, אין בנו יורש את משרתו. עתה נחזור לעניינינו, כשנשבה יונתן ביד טריפון — מספר בעל חש"א — אסף שמעון את היהודים ואמר להם שהוא ילחום את מלחמותיהם כאשר עשו אחיו.

„ויהי כשמעם את הדברים האלה ותחי רוח העם ויענו פה אחד ויאמרו היה אתה נגיד עלינו תחת יהודה ויונתן אחיך — ועשינו ככל אשר תצוה עלינו“ (י"ג ז') הנה אז קיבלו אותו עליהם לנגיד כלומר למצביא (אסטרטיגיס) אבל למושל — ובלשונה של אותה תקופה לכה"ג — לא קיבלו אותו עליהם, כי את המושל מינה המלך, והם לא רצו למרוד במלך, וגם בפירוש אמרו לו „היה אתה לנגיד עלינו תחת יהודה ויונתן אחיך“ ויהודה מעולם לא היה המושל כי אם הנגיד, דהיינו המצביא.

אחר שהרג טריפון את יונתן, מרד גם באנטיוכוס אדונו והרגו וישב על כסאו, המלך דמיטריוס שנלחם בטריפון בעד כסא אבותיו, חשב בצדק שעתה יוכל לקרב אליו את שמעון להיות בעל בריתו נגד טריפון אשר רצה את יונתן אחיו, אלא ששמעון לא יתן עוד אומן לדבריו, כי בשעת צרכו לעזרת יונתן הראה עצמו כאוהבו, ואח"כ שילם רעה תחת טובה ליונתן, (י"א מ"ז—ס"א) וע"כ כדי להראות שכוונתו רצויה להטיל שלום בין היהודים והסורים, מינה את שמעון למושל על יהודה. (י"ד מ"ג). ובלשונה של אותה תקופה מינה אותו לכה"ג.

(מינויו זה של שמעון למושל הנזכר בחש"א י"ד מ"ג, אין זה האמור שם י"ג ל"ה „המלך דמיטריוס לשמעון הכהן הגדול“ כי באגרתו זו הוא כותב לו שהוא מוותר על כל מס שהיה לו בארץ יהודה, ובאגרתו זו הוא מכיר בעצמאותה של ארץ יהודה, וכמו שמסיים שם בעל הספר „וישבר עול הגויים מעל ישראל“ וא"כ איך יתן הוא משרה לשמעון במדינה עצמאית? וחזק מזה, הלשון: „המלך דמיטריוס לשמעון הכהן הגדול“ הוא הלשון שכותבים לאיש שעומד במשרה זו כבר מקודם לכן, אבל אין זה הלשון שכותבים לאיש שממנים אותו עתה למשרה זו, וע"כ האמור בי"ד מ"ג, הכוונה, שתומ"י אחר רצה יונתן, וטריפון הכריז עצמו למלך סוריא, מינה דמיטריוס את שמעון למושל, כי אז היתה שעת הכושר לקרבו אליו). ואחר שמינה אותו דמיטריוס למושל, כתב לו שמעון שאותו הוא מכיר למלך הסורים הלגיטימי, וכל מעשיו של טריפון שוד וחמס הם, ואז מצא דמיטריוס לנכון לחזק ולהדק את ידידותו של שמעון אליו עוד יותר, וכתב לו אגרת הנ"ל שהוא מוותר על כל מס שיש לו ביהודה, ואז הכיר את ארץ יהודה למדינה עצמאית ואת שמעון למושל עצמאי, „ויהי בשנת שבעים ומאה וישבר עול הגויים מעל ישראל, ומאז החלו לכתוב בדברי הימים ובכל ספריהם בשנה הראשונה לשמעון הכהן הגדול ושר הצבא ליהודים“ הנה אז קיבלו אותו היהודים ברצונם למושל עליהם, אשר לזה יקרא באותה תקופה בשם כה"ג.

אבל לכה"ג במקדש ה' לא מינו אותו עדיין, מפני אותו טעם עצמו אשר בעבורו נמנעו מלמנות את יונתן אחיו בשעתו לכה"ג במקדש ה', והוא: כי חונוי הכה"ג האחרון מבית יהושע בן יהוצדק, בן חונוי הנרצה, היה אז עדיין בחיים, ובסוף ימי יונתן מצינו שחונוי היה המצביא על צבא קלאופטרה מלכת מצרים ולוחם את מלחמותיה, ושמעון שהיה צדיק בכל דרכיו, וכל מעשיו לש"ש, לא היה

רוצה להשיג את גבול חוניו אשר הוא ואבותיו שימשו בכה"ג במקדש מתחלת בית הראשון ועד ימי השמד בבית שני, ואשר אבותיו היו המושלים בארץ יהודה בבית שני עד ימי השמד, וגם כל העם כולו לא היה מסכים להעביר את הכה"ג מבית יהושע בן יהוצדק, הבית אשר פרנס את ישראל מאות בשנים, והיה הודו זיוו והדרו של ישראל, וחיכו שכשישמע חוניו שעול הסורים הוסר מעל היהודים, ויהודה היתה למדינה עצמאית, ישוב אל ארץ מולדתו ואל כהונת אבותיו, אבל חוניו לא שב, כי לא רצה בחצי משרת אבותיו, כי הם היו הכה"ג במקדש ה' וגם המושלים על הארץ, ואילו הוא אם ישוב לא יהיה כי אם הכה"ג במקדש, אבל המושל יהיה שמעון, ואפשר חוניו לא ידע ששמעון איש צדיק תמים הוא, והתיירא שמכיון שגם שמעון מזרע אהרן הוא, פן תכסוף נפשו גם אל משרת הכה"ג, ונמצא הוא, חוניו, קרח מכאן וקרח מכאן, ע"כ נשאר במצרים אשר שם היה הכה"ג „בבית חוניו“ וגם המפקד הראשי על הצבא, עכ"פ כשמעון נתמנה למושל עדיין חיכו שחוניו ישוב ויכהן.

כשמינו היהודים עליהם את שמעון למושל, מסרו בידו עוז ושלטון של מלך אשר בידו החיים והמות, ומכיון שיהודה היתה מדינה עצמאית, לא היה איש בארץ אשר יהיה למעלה הימנו במשרה, וא"כ לא היו יכולים להוריש את משרתו לזרעו אחריו כנ"ל, כי רק מלך עפ"י נביא מוריש כסאו לבנו, ונבואה כבר פסקה מישראל, וחץ מזה, בירושלים לא היו יכולים להעמיד מלך אפילו עפ"י נביא, רק מזרע דוד, והנה פשוט וברור ששמעון ובני דורו כל מה שעשו כתורה וכהלכה עשו, כי הלוא ע"כ נלחמו ומסרו נפשם משך שלשים שנה כדי להעמיד הדת על תילה.

והיו ישראל מצטערין פן ישובו ימי שפוט השופטים אשר „במות השופט ישובו והשחיתו“ דרכם, ונתייראו שבמות שמעון יתהוו מריבות ואפשר גם מלחמות בעבור השלטון, ועל מדוכה זו ישבו ישראל, ושמו בטחונם בה' שיאיר עיניהם איך לסדר מסירת השלטון מיד מושל ליד מושל אחר, והמתינו על שעה מוכשרת. השעה באה בשנה השלישית לממשלת שמעון, היא קעב' ליונים. באותה שנה ב"ח באלול נאספו ראשי העם הזקנים והכהנים בירושלים, ואחר שספרו ומנו את כל הגדולות אשר עשו שמעון ואחיו בעד התורה והמקדש וישראל, מינו אותו עליהם לנשיא וגם לכה"ג במקדש ה' עד כי יקים נביא אמת בישראל (חש"א י"ד כ"ו—נ"ב).

והנה לשיטת כותבי דה"י אשר לפי דבריהם בכל מקום שנוזכר בספר חשמונאים השם כהן גדול, הכונה על הכה"ג המשמש במקדש, לפי"ז אין להבין מה היתה תכלית האסיפה הזאת, בשנה השלישית לשמעון, ומדוע לא נאספו תומ"י בשנה הראשונה לממשלתו לעשות את אשר עשו בשנה השלישית. אם תכלית האסיפה היתה למנותו אז — בשנה השלישית — לכה"ג ולמושל, א"כ לא חידשו באסיפה זו מאומה, כי כבר בשנה הראשונה מינו אותו לכה"ג

למושל, כי כן כתבו בכל ספריהם „בשנה הראשונה לשמעון הכהן גדול“ ואם נאספו בשנה השלישית „כדי לחדש את גדולתו“ כדברי יעב"ץ ז"ל, דבר זה אי אפשר כלל, ראשית: כי לא היה אדם מערער לא על כהונתו ולא על ממשלתו, ועוד: כה"ג מתמנה עפ"י בי"ד של ע"א ועפ"י אחיו הכהנים, ועתה אם כבר נתמנה לכה"ג בשנה הראשונה, הרי בהסכם הבי"ד הגדול ואחיו הכהנים נתמנה, כי שמעון ובני דורו הכל כהלכה עשו כנ"ל, ואיך שיך לחדש את גדולתו, ועוד: הרי בפירוש אומר בעל ס' חש"א שלא כדי לחדש את גדולתו נאספו, כי כשהוא מספר על דבר האסיפה, הוא מתחיל בלשון הזה: „ויהי כשמוע כל העם את הדברים האלה ויאמרו איש אל אחיו הכי לא נשלם גמול לשמעון ולבניו“ א"כ תכלית האסיפה היתה לשלם גמול חדש לשמעון ולבניו, ולא כדי לחדש את הגדולה אשר כבר ניתנה לו ועוד: מפורש שרצו לשלם גמול לבניו של שמעון, וכן הוא מסיים באותה פרשה „והיתה לשמעון ולבניו למשמרת עולם“ ועתה איזו משרה רצו ליתן לבניו של שמעון באסיפה זו בשנה השלישית, שלא היתה בידם בשנה הראשונה לממשלתו, אם את משרת הכה"ג, הלא גם בלא אסיפה זו, היו בניו מיועדים לירש את משרתו תומ"י כשנתמנה שמעון לכה"ג בשנה הראשונה, כי בנו קודם לכל אדם, אלא שצריך שהבי"ד הגדול ואחיו הכהנים יתנו עידיהם שהבן ממלא מקום אבותיו, ואם אינו ממלא מקום אבותיו גם האסיפה לא תועיל, ואודות משרת המושל, כבר בררנו שלא היו יכולים להורישו לבניו, גם אם היה ממלא מקום אבותיו, ועוד יש להעיר, כי אילו היו נאספים כדי לחדש את גדולתו, היה בעל ס' חשמונאים משתמש בלשון הכתוב בחידוש המלוכה לשאול (שמ"א י"א י"ד) והיה כותב: ויאמרו איש אל אחיו לכו ונעלה לירושלים ונחדש שם הכה"ג לשמעון ולבניו, כי כן דרכו של בעל ספר זה להשתמש בלשון הכתוב.

אמנם כל הענין מתבאר עפ"י שיטתינו, שבבית שני עד ימי הורדוס, היו קוראים לכל מושל ביהודה בשם כה"ג, והנה בשנה הראשונה מינו עליהם את שמעון למושל ולא לכה"ג במקדש, כנ"ל, וקראו אותו בשם כה"ג כנהוג באותה תקופה, ומשרה זו ניתנה לו לבדו ולא לבניו אחריו, כי הם והוא עשו הכל עפ"י הלכה, ואין נשיא מוריש משרתו לבנו כנ"ל, ובנו הוא כשאר ישראל, ואם נתמנה לא נתמנה לא נתמנה וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל הל' כלי המקדש פ"ד הכ"א על כהן משוח מלחמה.

ובשנה השלישית אנה ה' לידם שיוכלו לשלם גמול לשמעון ולבניו, וליתן בידו את המשרה היותר חשובה בישראל בבית שני, ואשר תעבור בירושה גם לזרעו אחריו, היא משרת הכהונה גדולה במקדש, כנראה, אז מת חוניו במצרים, ובניו אשר מעולם לא שימשו במקדש כי הם נולדו במצרים, והיו שם ראשי הצבא כאביהם, ולא היה דעתם לחזור עוד אל ארץ אבותיהם, פקעה מהם זיקת הכה"ג, והיו צריכים למנות כהן גדול „ראשון“ משושילתא חדשה, ונתנו עיניהם בשמעון ואמרו „הכי לא נשלם גמול לשמעון

ולבניו" ואז נאספו "ראשי העם יחד והכהנים והזקנים" ומפני "שאינ ממינין כה"ג אלא בבי"ד של ע"א" "והדבר תלוי באחיו הכהנים" על כן נאספו הזקנים (בי"ד של ע"א) והכהנים, (ראשי העם נאספו מטעם דלהלן). וכה"ג האמור באותה פרשה (יד) כה"ג ממש הוא, דהיינו במקדש ה', כמו שהוא אומר באותה פרשה "וישימוהו לקצין עם לשמור את מקדש ה'" וע"כ הוא מסיים שם "ושמעון הואיל להיות ראש הכהנים" כלומר אז נתמנה לכה"ג במקדש, וע"כ היתה אותה אסיפה בי"ח באלול, ולא המתינו על חולו של מועד בסוכות, שאין בו ביטול מלאכה לעם, וכשכל ישראל עולים לירושלים והיו יכולים לחגג את המינוי ברוב עם ובהדרת פאר, כי באותה אסיפה מינוהו לכה"ג במקדש, ורצו להחיש מעשיהם לגמור את הדבר לפני יום הכפורים, כדי שיהא מופרש שבעת ימים לפני יוה"כ, לכנס לפני ולפנים לכפר על ישראל.

ובאותה אסיפה סידרו גם מסירת הממשלה והחזירו את הממשלה ביהודה ליושנה כאשר היתה לפני ימי השמד, בבית יהושע בן יהוצדק, כי בבית יהושע ב"י היה הכה"ג גם המושל על הארץ, ואעפ"כ לא ירש מאביו רק את הכה"ג ולא את הממשלה, ורק אחר שהיהודים מינוהו לכה"ג, אז מינהו המלך הנכרי למושל עליהם (כדי שלא יעמדו שני שרים בראש העם ויתחרו זה בזה, כנ"ל אות ג'), אלא שעתה ביהודה עצמאית, יתמנה המושל עפ"י הסכמת כל ישראל ע"י השרים נציגי העם, ואף שהממשלה לא תעבור בירושה רק הכה"ג לבדה, תנאי התנו כעין תקנה שיהא הכה"ג קודם לכל אדם למנותו למושל, כנהוג כל ימי הבית השני, כדי שלא יתחרו וכו'. ועל כן אף ששמעון כבר נתמנה לנשיא (למושל) בשנה הראשונה כפי צורך השעה אז, קודם שנתמנה לכה"ג במקדש, חזרו ומינו אותו לנשיא עליהם באותה אסיפה, להדגיש שאת הכה"ג המשמש במקדש הם ממנים לנשיא (למושל) עליהם, כמו שהוא מסיים באותה פרשה, "ושמעון הואיל להיות ראש הכהנים ונשיא על כל קהל ישראל" ועשו כן להורות הלכה לדורות, שרק הכה"ג תעבור בירושה לבניו, אבל את המושל יבחרו בכל פעם השרים נציגי העם, כמו שעשו באסיפה זו שנאספו בה גם ראשי העם, והם בחרו את המושל, אלא שהכה"ג יהיה קודם לכל אדם למנותו למושל, כנ"ל.

ועפ"י נבין את כל מהלך המאורעות בבית חשמונאי מראשית הימים ועד אחרית הבית ההוא.

כשנרצח שמעון, מינו את יוחנן בנו לכה"ג, ותומ"י גם למושל מפני סכנת המלחמה, כי מלך סוריא עלה בחיל כבד על הארץ. יוחנן כה"ג ציוה לפני מותו שבנו הבכור אריסטובלוס יהיה הכה"ג, ואלמנתו תהיה המושלת, אריסטובלוס שם את אמו בבית הכלא, והכריז עצמו למלך. ונדחקו כותבי דה"י בסיבת המאורעות, אבל סיבת הדברים, היא: כי הממשלה לא עברה בירושה לבנו של יוחנן כה"ג, וראשי העם היו יכולים לבחור למושל את מי שירצו אלא שמתחלה היו צריכים להתחשב עם אריסטובלוס שמא יהיה הוא ראוי לאותה משרה, ואז יבחרו אותו.

וכדי שעד בחירת המושל החדש לא יבאו בני עולה ליטול את הממשלה בזרוע, ציוה יוחנן כה"ג שאלמנתו תתפוש ברסן הממשלה עד אשר יבחרו את המושל החדש, והיא תמסור את הממשלה לידו. ואריסטובלוס נתיירא פן באמת יבחרו איש אחר למושל, ע"כ הכריז עצמו למלך, כלומר הממשלה ירושה היא לו מאביו ואינו צריך להסכמת ראשי העם.

ינאי ג"כ ציוה לפני מותו, שבנו הבכור הורקנוס יהיה הכה"ג, ואלמנתו תהיה המושלת, וכשמתה גם היא, נתמנה הורקנוס גם למושל, ואחיו הצעיר אריסטובלוס נלחם בו וניצחהו, והכריז עצמו למלך. כל דברי יוספוס אלו, הם ג"כ עפ"י הנ"ל, כי את הממשלה לא היה יכול ינאי להוריש לבנו, ע"כ ציוה שאשתו תמשול עד בחירת המושל החדש, כדי שבנתיים לא יבוא איש אחר ויקחנה (ונשארה הממשלה בידה מפני טעם דלהלן), וכשמתה, מינו ראשי העם את הורקנוס למושל, וכשנצחו אריסטובלוס, הכריז עצמו למלך, ולא למושל, כי העם לא בחר אותו למושל, ובא בטענת ירושה, כי בן מלך הוא ואינו צריך להסכמת ראשי העם, ואין להם להתערב בירושת המלוכה. אחר שמלך אריסטובלוס ג' שנים, והעם כבר הסכים עליו, נלחם בו הורקנוס וניצחהו, וגם הוא הכריז עצמו למלך, ולא הסתפק עוד בתואר מושל (נשיא), כי מכיון שהעם כבר הסכים על אריסטובלוס, ועתה בא הורקנוס ולקח הממשלה בידו בלי הסכמת ראשי העם, כי אם בטענת ירושה כי הוא הבכור, הוכרח להכריז עצמו למלך.

שוב מספר יוספוס, כי בעת אשר שני האחים הורקנוס ואריסטובלוס באו אל פומפיוס להשפט על דבר המלוכה, באו אליו גם שלוחי עם יהודה, וטענו נגד שני האחים יחד, כי כל הימים משל הכה"ג על עם יהודה, ושני האחים, הגם שהם מזרע הכה"ג, הנה הם שינו את הממשלה ביהודה, וקראו עצמם בשם מלך, וכו'. גם כאן נתקשו כותבי דה"י בדבריו, כי הלוא האחים לא שינו מאומה, כי את המלוכה ירשו מאביהם ינאי. אמנם זאת היתה טענת שלוחי העם, כי האחים נטלו את הממשלה בזרוע, ולא המתינו על הבחירה ע"י ראשי העם, כי אמרו ירושה היא להם מאביהם, כנ"ל.

ומפני התנאי: שכה"ג קודם לכל אדם לבחרו למושל אם הוא ראוי, עשה אנטיגנוס מום בדודו הורקנוס לפסלו מן הכהונה, כי עי"ז גם למלוכה לא יוצלח, ולהלן נבאר בע"ה הכל במקומו.

נחזור לעניננו, שמעון קיבל את הכה"ג לו ולזרעו אחריו, ואת הממשלה לו לבדו ולא לזרעו, אלא שעד כמה שאפשר יבחרו את הכה"ג למושל אחרי שיראה העם וישפוט עפ"י מעשיו אם הוא עושה הכל עפ"י עצת הזקנים, ואחר שיכיר העם את טיב הכה"ג החדש, חכמתו וצדקתו ויושר לבבו, אז יבחרו אותו למושל. שמעון התנהג ככהני בית יהושע ב"י, ששימש רק פ"א ביוה"כ ואח"כ "כיבד" בכל יוה"כ כהן אחר, כנהוג בכל ימי הבית השני, והוא היה מפקח על עסקי ציבור לקומם הריסות שהרסו יונים ומתיונים.

כבר אמרנו למעלה ששמעון הצדיק אף שהיה המושל על יהודה י"ט שנה, אעפ"כ לא נזכר מאומה בדברי חז"ל אודות ממשלתו. כי אם שהיה ראש חכמי התורה משיירי אנכנה"ג, ושימש מ' שנה במקדש, ושמעון בן מתתיהו אף שהיה איש קדוש וטהור, אבל הוא לא היה ראש לכל חכמי התורה, וביזה"כ לא שימש כי אם פ"א, ע"כ לא נזכר בדברי חז"ל בשמו, כי חז"ל אינם מספרים פעולת המושלים כי אם של חכמי התורה ושל כה"ג שנכנסו לפני ולפנים, שהם העמודים שהעולם עומד עליהם, אמנם הוא נזכר בכלל שאר בניו הצדיקים של מתתיהו אשר על ידם באה הישועה הגדולה לישראל, וכמו שתיקנו בתפילה: בימי מתתיהו בן יוחנן כה"ג חשמונאי ובניו, ומפני שלא שימש ביוה"כ רק פ"א, ע"כ אין ר' יוחנן מונה אותו.

חוקי התורה ותקנות דרבנן הם היו חוקי המדינה בימי שמעון כנ"ל, וכל אורח בישראל קיים את החוקים האלה, וממילא גם המתיונים מלפנים, אלא שאלה קיימום בעל כרחם, וע"כ בקרבם שמו ארבע להשיב את "הימים הטובים" ימי יוון ואליקמוס, והסיתו את תלמי בן אבובי חתנו של שמעון, שהיה פקיד בערבות יריחו, להרוג את שמעון ואת בניו, ובה בעת קראו את אנטיוכוס מלך סוריא לבוא ולכבוש את ירושלים, והם — בני המתיונים — יפתחו לו שערי העיר, ואז ישנו עוד הפעם את החוקים המקובלים ביהודה (וכנראה, תלמי זה היה מבני התערובות אשר במצודה, ואביו אבובי איש חסיד מגדולי העם, וגם תלמי בנו נתחנך עפ"י התורה, והיה לחתן הנשיא שמעון, ואז התקרבו אליו חבריו מכיריו מן המצודה, שעתה קיימו תורה ומצוות למראית עין, ובקרבם נשארו מתיונים, והם השפיעו עליו).

שמעון נהרג על ידי חתנו תלמי בן אבובי, כשסיבב מעיר לעיר לפקח על עסקי ציבור, בא הוא ושני בניו עמו, גם אל מבצר דאך אשר בנה חתנו, ושם נרצחו ע"י אנשי תלמי, והקשר היה אמיץ כי שלח המרצח אל עיר גזר לארוב גם לנפש יוחנן הבן השלישי לשמעון, וגם אל חבריו אשר בירושלים שלח להיות נכונים לפתוח השערים ולמסור העיר והמקדש ליד מלך הסורים כי יבוא ליום מועד, ולמלך הסורי הודיע כי שמעון ושלשת בניו נהרגו, וכי ימהר לעלות על ארץ יהודה, כי חבריו שבירושלים יהיו לו לעינים לנחותו הדרך, אבל עצתו הופרה, כי אחד מאנשי שמעון נמלט מתוך ההרגה אשר בדאך, וירץ אל גזר ויספר ליוחנן את כל הנעשה וכי גיסו תלמי שלח מרצחים להרגו, יוחנן תפש את אנשי תלמי ויבוקש הדבר וימצא, ויצו להמיתם, תומ"י בא גם תלמי וחילו לכבוש את גזר, אבל יוחנן ואנשי גזר עמדו הכן, ויגרשום. יוחנן מיהר ירושלימה ויספר את כל הקורות אותה, ויעמידו שומרים נאמנים אל שערי העיר, בבוא יוחנן לירושלים, מינוהו לכה"ג תחת אביו, ותומ"י מינוהו גם למושל, מפני השמועה שמלך סוריא עולה למלחמה על יהודה, לא עברו ימים מועטים, ואנטיוכוס סידיטס מלך סוריא עלה על ארץ יהודה לכבושה, ויעש שמות בארץ, וישם מצה על

ירושלים, ויחזק הרעב בעיר, ותכבד המלחמה, ולבסוף הכיר יוחנן כה"ג שלטונו העליון של מלך סוריא לשלם לו מס ולתת לו בני תערובות וכו'. אבל בענינים הפנימיים של היהודים לא התערבו הסורים. בשנה החמישית לכריתת השלום, מת מלך סוריא במלחמתו עם הפרתים, ויהודה שבה להיות מדינה עצמאית עד כבוש הרומאים את הארץ.

היוצא לנו מדברינו באות זה, הוא: כי בשנה הראשונה מינו את שמעון למושל, וקראוהו בשם כה"ג, כנהוג באותה תקופה, ובשנה השלישית מינוהו לכה"ג ממש, כלומר במקדש, ואז החזירו את הממשלה ליושנה כאשר היתה בבית יהושע ב"י, אלא שאז מינה המלך הנכרי את הכה"ג למושל, ועתה מינו ראשי העם את הכה"ג למושל. ובאסיפה הגדולה בשנה הג' לשמעון התנו מפורש שזרעו של שמעון לא יירש את הממשלה, רק את הכה"ג, ואם ימצאו אותו ראוי להיות המושל, ימנוהו, אבל רק ע"י בחירה מיוחדת. יוחנן בנו נתמנה לכה"ג ותומ"י גם למושל מפני סכנת המלחמה. ועוד: כי חוקי התורה וכל תקנות דרבנן הם היו חוקי המדינה כל ימי שמעון, וע"כ גם המתיונים לפנים היו מוכרחים לקיים אותם, אבל הם קיימו אותם רק מפני שהיו חוקי המדינה ולא מפני שהיו חוקי התורה, אשר ה' נתן לישראל בהר סיני, כי הם לא האמינו בהשגחת ה' ולא בשכר ועונש, וע"כ רקמו בסתר תחבולות להסיר מעליהם את העול הקשה להם, וגרמו להריגת שמעון ושני בניה, ושעבוד לסוריא לזמן קצר, אבל שכר לא היה לפעולתם הנבלה, כי חוקי המדינה לא נשתנו גם בעת השעבוד, ומכש"כ אחר שהסירו עול הסורים עוד הפעם מעליהם. כי העם כולו האמין במסורת אבות בקדושת המצוות ובשכר ועונש ובהשגחת ד', כי עיני ה' משוטטות בכל הארץ לשלם לאיש כמעשהו. ועוד: כי שמעון לא שימש ביוה"כ כי אם פ"א, וע"כ אין ר' יוחנן מונה אותו.

(ז) הכהונה הגדולה והמלוכה בבית חשמונאי.

יוחנן כה"ג ניהג נשיאותו בעצת הזקנים והבי"ד הגדול ולא סר מדבריהם ימין ושמאל בכל דבר הנעשה במדינה, בעיר ובמקדש, ואת כל החוקים אשר חקקו חכמי התורה הוציא הוא אל הפועל, והוא עצמו היה ג"כ חכם מוסמך וחבר לבי"ד הגדול, ולקח חלק באסיפותיהם ותקנותיהם, כמו ששנינו סוף מס' מעשר שני, ומס' סוטה פ"ט מ"י: יוחנן כה"ג העביר הודיית המעשר, אף הוא ביטל את המעוררים ואת הנוקפים, עד ימיו היה מכה פטיש בירושלים, ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי, ע"כ. ואף שבמשנתנו נקראות כל אלו התקנות על שמו, לא מפני שהוא היה ראש חכמי התורה, כי בימיו היה יהושע בן פרחיה נשיא הסנהדרין, אלא מפני שיוחנן כה"ג אף הוא היה באותה עצה ולקח חלק באותה אסיפת חכמים, כי גם הוא היה אחד מהם, והוא הוציא אל הפועל אותן תקנות, ע"כ בהיותו הנשיא והכה"ג חלקו לו כבוד וקראו אותן על שמו. וכמו שאמרו חז"ל (עירובין כ"א): "בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים", אף שבימי שלמה היה אחיה השילוני ראש הסנהדרין, נקראת על שם שלמה, כי היה מלך וחכם